

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Jaká je motivace seniorů ke studiu univerzit třetího věku?

Vedoucí práce: PhDr. Bedřich Jetelina, Th.D.

Autor: Bc. Adéla Blažková

Studijní obor: Pedagogika volného času, kombinované studium

Ročník: Druhý

2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta:

Poděkování

Děkuji vedoucímu své práce PhDr. Bedřichu Jetelinovi, Th.D. za cenné rady a připomínky.

Obsah

1. Motivace.....	8
1.1. Definice motivace.....	8
1.2. Motivační zdroje.....	10
1.3. Motivy	14
2. Vzdělávání seniorů.....	16
2.1. Demografický a sociální kontext.....	17
2.2. Pojmy Andragogika/Geragogika	18
2.2.1. Andragogika	18
2.2.2. Geragogika	20
2.3. Schopnost učení ve stáří a specifika vzdělávání seniorů.....	21
2.4. Význam a funkce vzdělávání ve stáří	23
2.5. Dosavadní výzkumy zkoumající vliv vzdělávání seniorů	25
2.6. Historie vzdělávání seniorů	28
2.7. Role lektora ve vzdělávání seniorů.....	29
2.8. Univerzity třetího věku a další formy vzdělávání seniorů.....	30
2.9. O univerzitách zapojených do výzkumu	32
2.9.1. Univerzita třetího věku na VŠE Praha v Jindřichově Hradci.....	32
2.9.2. Univerzita třetího věku na Teologické fakultě JČU v Českých Budějovicích... 33	
2.9.3. Akademie umění třetího věku na ZUŠ Vítězslava Nováka Jindřichův Hradec . 33	
3. Praktická část.....	35
3.1. Cíl práce.....	35
3.2. Metodologie.....	35
3.3. Výzkumné předpoklady.....	38
3.4. Kvantitativní výzkum	39
3.4.1. Výzkumný soubor	39
3.4.2. Výsledky kvantitativního výzkumu	40

3.5. Kvalitativní výzkum	62
3.5.1. Volba výzkumné metody	62
3.5.2. Plánování a design ohniskové skupiny.....	63
3.5.3. Přípravná fáze.....	63
3.5.4. Určení typu informantů	65
3.5.5. Metody získávání dat	65
3.5.6. Informace o účastnících	66
3.5.7. Vyhodnocení ohniskové skupiny	67
3.6. Shrnutí a vyhodnocení výzkumu	72
Závěr.....	74
Zdroje	75
Abstrakt	80
Abstract	81
Přílohy	82

Úvod

V dnešních společnostech je běžné, že se lidé dožívají poměrně vysokého věku a s tím se vyvíjí také potřeby seniorů. V mé práci se zabývám studiem v seniorském věku v souvislosti s motivací. Zájem o studium univerzit třetího věku mezi seniory roste a s tím se také exponenciálně zvyšuje nabídka tohoto studia. Lidé v důchodovém věku mají možnost přihlásit se ke studiu nejrůznějších oborů.

Poznávací cíl práce, a tedy hlavní výzkumná otázka, zní: Jaká je motivace seniorů ke studiu na univerzitách třetího věku? Pokusím se tedy pomocí výzkumu zjistit, co motivovalo studenty univerzit třetího věku k tomu, aby se do studia pustili. Odpověď na ni mi pomůže najít dotazník a rozhovor s ohniskovou skupinou. Otázky v dotazníku se ptají na základní údaje o respondentech, na motivační prvky, na obory, které seniory nejvíce lákají a na další okruhy spojené se studiem na univerzitách třetího věku.

Symbolickým cílem práce je poukázat na spokojenost seniorů s U3V a na vybrané aspekty studia, které pozitivně zasahují do života účastníků, případně zhodnotit jak celkově senioři své studium reflektují.

Cíl aplikační se pak ptá po tom, jak přivést nové zájemce o studium univerzit třetího věku. K dosažení tohoto cíle použiji otázky jak v kvantitativní, tak v kvalitativní části výzkumu, které se zabývají informovaností seniorů, tím, jaké obory si nejvíce volí a také tím, jaký způsob výuky jim nejvíce vyhovuje.

Tato práce by měla poskytnout komplexní pohled na vzdělávání seniorů, jejich potřeby při tomto vzdělávání, motivaci vedoucí ke studiu, spokojenost se studiem a další dílčí aspekty vzdělávání v seniu.

Toto téma jsem si zvolila, protože vzdělávání seniorů je velkým trendem dneška a patří k důležitým činnostem školských a osvětových zařízení.

Jak uvádí komparativní studie věku odchodu do důchodu, senioři jsou skupina, která často věkem a odchodem ze zaměstnání ztrácí své běžné zájmy a činnosti, a proto je nutné jim další možnosti seberealizace nabízet.¹

---

¹ srov. BAKALOVÁ, Jana, Radim BOHÁČEK a Daniel MÜNICH. *Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2015. Studie (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu). str. 13

Domnívám, že univerzity třetího věku mohou takovou seberealizaci poskytnout.

Pro tuto práci jsem zvolila metody popisu, vysvětlení, porovnávání zdrojů a také kombinovaný výzkum s kvantitativní metodou dotazníků a kvalitativní metodou ohniskové skupiny.

Diplomová práce má následující strukturu - v úvodní části se věnuji teorii motivace, vzdělávání seniorů a také univerzit třetího věku a v druhé, praktické části je představena metodologie výzkumu a následně výzkum samotný a z něj vyplývající výsledky, rozdělené na výzkum kvantitativní a kvalitativní.

Metodologická část pojednává o vybraných výzkumných strategiích, technice sběru dat a výzkumném vzorku, a to v návaznosti na operacionalizovaný poznávací cíl práce, tedy hlavní výzkumnou otázku, a otázky dílčí. Součástí této kapitoly je také zamyšlení se nad etickými otázkami a případnými limity výzkumu. Následující analytická část je pak interpretací zjištěných dat.

Teoretická část práce do diplomové práce vnáší poznatky, které mohou vést k zajímavému propojení poznatků z odborné literatury s výsledky mého výzkumu, čehož bych chtěla ve své práci dosáhnout. Ve svém výzkumu chci primárně zjistit, co nejčastěji vede seniory k zahájení studia, tedy co je motivuje. Je nutné si proto ujasnit, co to vlastně motivace je a jak u lidí funguje. Samotné téma vzdělávání seniorů je nutné zařadit proto, aby práce byla komplexní a zahrnovala stěžejní témata, která se objevují ve výzkumu.

Tato diplomová práce se snaží poskytnout komplexní pohled na vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku a postoj seniorů k němu. Dále pak o naše pochopení seniorů, kteří se pro studium rozhodli a zejména tomu, co je ke studiu motivovalo. Věřím, že práce přinese výsledky, které mohou být nápomocné například i samotným univerzitám třetího věku při tvorbě studijních programů nebo k propagaci univerzit třetího věku.

1. Motivace

1.1. Definice motivace

Nejdříve je nutné definovat, co to vlastně motivace je. Toto téma nám pomůže pochopit, jak lidé reagují na podněty zvenčí i ze svého nitra a proč je něco ovlivňuje. Jak jsem naznačila v úvodu, motivaci se věnuji zejména proto, aby bylo jasné, na základě čeho se senioři mohou rozhodovat, což je pro můj výzkum klíčové.

Motivaci se například zabývá psycholog Milan Nakonečný, podle kterého je motivace proces, který vychází z určité potřeby. Termín motivace pochází z latinského jazyka, ze slova „movere“, což znamená hýbatí či pohybovatí. Motivace jako proces může být vyvolána buď endogenně (tedy vnitřní pohnutkou), nebo exogenně (vnější pobídkou). Vnitřní psychický důvod nebo vnitřní příčina jednání je označována jako motiv. Motivy mohou být vědomé či ne zcela uvědomované. Motivy zaměřují činnost člověka konkrétním směrem, zároveň člověka aktivizují a v neposlední řadě i vyvolanou aktivitu udržují. Častokrát se zkonkrétní v podobě tužeb, snah a představ.²

Nakonečný také uvádí motivaci jako psychologický proces, usměrňující naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle. Vyjadřuje souhrn všech skutečností – radost, zvědavost, pozitivní pocity, radostné očekávání, které buď podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal či nekonal. Proces motivace je spojován s aspektem dynamiky, podněty k aktuálnímu charakteru chování pak můžeme najít buď ve struktuře osobnosti, nebo ve vnějším prostředí. Každý člověk je specifický ve svých pohnutkách, které jsou součástí motivační struktury osobnosti. Tato motivační struktura osobnosti je složena z vrozených a získaných charakteristik zaměřenosti osobnosti, ty se pak projevují při působení podnětů v činnostech jako vzbuzené motivy. „*Motivy jsou psychologické příčiny chování a motivace je proces vzniku a setrvání určité aktivity. V tomto smyslu je každá reakce organismu motivovaná.*“³

Dále Nakonečný poukazuje na to, že proces motivace má tři základní znaky:

1. zaměření motivovaného chování na určitý cíl, které může být vědomé či nevědomé
2. intenzita motivovaného chování
3. persistence, což je setrvávání motivovaného chování.

---

² srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton, 2014. str. 15

³ NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce a motivace: určeno pro posl. fak. filosof.* Praha: SPN, 1973. str. 106

Zdroje motivace se nacházejí obvykle v potřebách organismu. Jestliže existují vnitřní motivační dispozice jedince a podněty, které tuto motivační dispozici aktualizují, může dojít k motivovanému chování. Motivace má důležitou úlohu i v procesu osvojování si nových skutečností, tedy v učení.⁴

Podle Jana Molky, který se tématu věnuje z hlediska řízení, nás motivace aktivizuje a naši aktivitu usměrňuje a zaměřuje vzhledem k předpokládanému cíli. Je to tedy pohnutka, či popud. Motivační dispozice mohou být například pudy, zájmy, potřeby, hodnoty, ideje, potřeby, atd.⁵

Podobně jako Molek to vidí Miloslav Homola, který definici motivace používá jako označení pohnutek vedoucích k chování.⁶

Přímo tématice seniorů se pak věnuje Helena Haškovcová, která vysvětluje motivaci jako soubor pohnutek k dané činnosti či výkonu. Vysvětluje, že člověk bez pohnutek (motivů) neúčelně tráví svůj čas. Tak dle ní znamená pro seniory ztráta motivace ztrátu smyslu, či programu života.⁷

Na základě prostudované literatury tedy můžeme motivaci popsat jako něco, co vychází z člověka a nutí ho k jednání na základě touhy po dosažení určitého cíle. Každý člověk má jedinečný systém hodnot a priorit, které určují, co a jak ho motivuje. U seniorů může hrát hlavní roli více faktorů, například potřeba sociálního kontaktu, seberealizace po odchodu ze zaměstnání, získání nových vědomostí, nebo pouze touha po smysluplném trávení volného času.

---

⁴srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton, 2014. str. 23

⁵srov. MOLEK, Jan. *Personalistika a řízení*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008. str. 52

⁶srov. HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Knižnice psychologické literatury.str.11

⁷srov. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012.str. 118-119

1.2. Motivační zdroje

Při zkoumání motivace je velmi důležité zjistit, co nás vlastně motivuje a jakým způsobem tyto motivační zdroje fungují. Proto se v této kapitole chci podrobněji věnovat tématu motivačních zdrojů. V závěru této kapitoly pak nastíním, jak by bylo možné teorii o motivačních zdrojích aplikovat na problematiku seniorů.

Bedrnová a Nový uvádí, že zdroje motivace jsou takové skutečnosti, které motivaci zakládají, zaměřují jednání určitým směrem a působí na jeho trvání. Zdrojů motivace je nepřeberné množství.

Tito autoři mezi základní zdroje motivace řadí:

- Potřeby
- Návyky
- Zájmy
- Hodnoty a hodnotová orientace
- Ideály⁸

POTŘEBY

Když sledujeme definici potřeb, můžeme najít mezi autory různé pohledy. Například Bělohávek uvádí potřebu jako stav nedostatku.⁹ Tedy jako něco, co nám chybí. Oproti němu Homola vnímá potřebu jako zdroj motivační síly.¹⁰ To je více pozitivní náhled a vyplývá z něj, že Homola vidí i důsledky toho, že něco potřebujeme a to nás motivuje k činům.

... „Existuje hierarchická teorie potřeb, která je založená A. H. Maslowem. Hierarchií se zde rozumí jakési pořadí v prožívané naléhavosti potřeb. Za základní potřeby pokládá fyziologické, kam patří i potřeba bezpečí. Vývojově vyšší potřeby jsou potřeby růstu, které tvoří komplex organizovaný kolem potřeby seberealizace.“¹¹...

---

⁸srov. BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 1998. str. 224

⁹srov. BĚLOHLÁVEK, František. *Organizační chování: jak se každý den chovají spolupracovníci, nadřízení, podřízení, obchodní partneři či zákazníci*. Olomouc: Rubico, 1996. Učebnice pro každého (Rubico). str. 170

¹⁰srov. HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Knižnice psychologické literatury. str. 55

¹¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7. s. 72

... „Stáří nelze chápat pouze jako involuční proces, ale i jako proces zrání osobnosti. Každý starý člověk má svůj životní příběh, který je poskládán z radostných i bolestných událostí. Čím déle starý člověk žije, tím je jeho příběh delší. V tomto období je nutné brát člověka jako celistvou bytost a nelze podceňovat význam jeho psychosociálních potřeb.“¹²...

Lidské potřeby úzce souvisejí s lidskými hodnotami. Uspokojování potřeb je silný motiv k lidskému jednání. Neuspokojená potřeba vede přes stav frustrace k deprivaci či ke strádání. S postupem let, zvláště v pokročilém věku, se potřeby nejen mění, ale i kvantitativně redukuje.¹³

... „Prožívání změn daných stářím a adaptace na toto období je spojena s větší koncentrací na vlastní potřeby. V období stáří se mění zaměření těchto potřeb i jejich subjektivní význam:

1. Potřeba stimulace je snížena. Větší intenzita či nakupení podnětů starého člověka dráždí a unavuje. Ve stáří se zvyšuje četnost situací, které přinášejí nepříjemné podněty. S tím je samozřejmě spojena snížená psychická funkce potřeby dostatečné informace a orientace v životě.

2. Potřeba učení je snížena. Starý člověk dává přednost stereotypu. Nové informace jej zatěžují a vyvolávají pocit ohrožení. Staří lidé si uvědomují, že mladším nerozumí, že jsou jim jejich cíle a zájmy cizí. Je nutné využívat správné životní podněty k tomu, aby člověk poznával sám sebe a prostředí, ve kterém žije a věděl, k čemu získané prostředky využít a nebál se toho.

3. Potřeba citové jistoty a bezpečí se zvyšuje. Starý člověk se celkově cítí mnohem více ohrožen a někdy nejde jen o přecitlivělost, ale reálné riziko (např. onemocnění či ovdovění). Jistota a bezpečí se stává významnější hodnotou, než byla dřív. Přestává si důvěřovat a smiřuje se s určitou mírou závislosti na jiných lidech. Závislost může mít za těchto okolností i pozitivní význam – posiluje pocit bezpečí.

4. Potřeba seberealizace - starý člověk se může tomuto pocitu bránit sebepotvrzováním pomocí různých aktivit, popřípadě zdůrazňováním své minulé činnosti. Potřeba seberealizace je tak uspokojována alespoň symbolicky, v rámci vzpomínek. Pocit bezvýznamnosti současné role může vést k rezignaci, apatii a pocitům méněcennosti. Pro každého člověka je proto důležité mít svůj život pod kontrolou a moci si rozhodnout o svých činnostech a uznávat se takový, jaký je a získat pocit důležitosti.

---

¹² KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). s. 57.

¹³ srov. ORT, Jiří. *Kapitoly ze sociologie stáří: (společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7044-636-6. s. 65.

5. Potřeba otevřené budoucnosti a naděje – starý člověk bývá často zatěžován strachem z nemoci, z opuštěnosti, ale i ze smrti. Přijatelná představa vlastní budoucnosti bývá založena na kompromisu, který klade důraz na zachování sebeúcty. Starý člověk musí přijmout nevyhnutelnost vlastní smrti a těšit se z existence jiných hodnot. Starý člověk se potřebuje vždy na něco těšit, třeba jen na drobnosti všedního dne. “ ...¹⁴

Je žádoucí poskytovat seniorům radost a motivaci k životu, který by jim vracel smysl a hodnotu. Člověk by měl podporovat seniory k životu, aby se bavili, měli se na co a z čeho těšit.¹⁵

NÁVYKY

Podle psycholožky Evy Bedrnové a profesora Ivana Nového mohou být dalším zdrojem motivace návyky. Jedná se o takový druh činnosti organismu, který se postupným cvičením zautomatizuje. Návyky mají velký význam zejména v ulehčování duševní aktivitě, protože pokud jsou dostatečně zautomatizované, nevyžaduje se její maximální výkon. Návyky mohou být tvořeny výchovou i individuálními aktivitami každého člověka.¹⁶

Pokud je tedy člověk zvyklý například chodit do zaměstnání, může mu to po odchodu do důchodu chybět a tento návyk může snadno přetransformovat na docházení do školy. Je to pro něj najednou novou rutinou, která může nahradit stávající návyky.

HODNOTY A HODNOTOVÉ ORIENTACE

Dalším zdrojem mohou být hodnoty nebo hodnotové orientace. Bělohlávek je definuje takto: „Hodnoty jsou skutečnosti, způsoby jednání, cílové stavy, které lidé považují za důležité.“¹⁷

Tuto teorii rozvíjí a souhlasí s ní také psycholožka Eva Bedrnová a profesor Ivan Nový. Přidávají k ní ale ještě další pohledy a podmínky.

Dle Bedrnové a Nového jsou hodnoty hlavními životními principy, mohou být posuzovány podle objektivního či subjektivního hlediska. Pokud jsou posuzovány objektivně, mohou být prospěšné pro společnost. Pokud subjektivně, mají smysl pro konkrétního člověka. Hodnoty jsou individuální a závisí vždy na určitých podmínkách. Mezi obecně platné hodnoty můžeme řadit například: zdraví, rodinu, peníze, přátelství, práci, vzdělání, společenské postavení,

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. s. 457-458.

¹⁵ srov. RHEINWALDOVÁ, Eva. *Novodobá péče o seniory*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). s. 10.

¹⁶srov. BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 1998. str. 227

¹⁷ BĚLOHLÁVEK, František. *Organizační chování: jak se každý den chovají spolupracovníci, nadřízení, podřízení, obchodní partneři či zákazníci*. Olomouc: Rubico, 1996. Učebnice pro každého (Rubico). str. 170

upřímnost, lásku, pravdu, svobodu atd. Každý člověk si během života vytváří hodnotový systém. Jedná se o uspořádání hodnot dle systému, ve kterém je něco více preferované a něco méně. Hodnotový systém člověka může být ovlivněn příslušností k různým skupinám podle: věku, pohlaví, vzdělání, zaměstnání, postavení, politické příslušnosti, národnosti atd. Člověka hodnoty motivují k aktivitám, které jsou v jeho hierarchii prioritní anebo ho naopak odrazují od věcí, kterým přikládá hodnoty negativní.¹⁸

Na základě definice hodnot Bedrnové a Nového lze dojít k závěru, že hodnoty jsou tedy také důležitým činitelem pro seniory. Pokud totiž senior vnímá jako hodnotu právě vzdělávání, určitě rád využije tuto možnost i v důchodu a bude se vzdělávání věnovat.

IDEÁLY

Bedrnová a Nový uvádí ideály jako další zdroj motivačního chování. Dle nich se jedná o obraz něčeho, po čem konkrétní člověk nebo skupina touží, pozitivně hodnotí a co pro ně představuje významný cíl snažení. Ideálem je to, o co člověk usiluje. Působí motivačně a povzbuzuje k následování vzoru.¹⁹

Ideály tedy mohou být velmi nápomocným činitelem pro motivaci seniorů ke studiu. Pokud například někdo celý život touží po tom, věnovat se jazykům, ale pro pracovní vytížení na ně nikdy nenašel ten správný čas, může tento svůj ideál využít a rozvíjet právě až v seniorském věku.

Na seniory se tedy dají aplikovat všechny zdroje motivace. Každého seniora mohou ke studiu motivovat jiné motivační zdroje. Na základě výsledků, ke kterým se dostáváme v praktické části, může být důvodů ke studiu více. Každý si může najít svůj individuální důvod ke studiu.

---

¹⁸ srov. BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 1998. str.228

¹⁹ srov. Tamtéž. str. 230

1.3. Motivy

Motivace je založena na motivech, což jsou její činitelé. Motivům se budeme věnovat v této kapitole.

R. M. Puca a Th. A. Langens vymezili pojem motiv takto: „*Vlastnost osob odpovídat emocionálně na cílové stavy určité tematiky (jako je připojení se k někomu, moc nebo výkon). (...)Motivy nám podávají zprávu o tom, které cílové stavy člověka emocionálně oslovují*“.²⁰

Nakonečný rozvíjí teorii Puci a Langense a tvrdí, že motiv může být emociogenní činitel s emociogenním původem, protože se vztahuje k vnitřnímu zážitku. Jako příklad uvádí fakt, že dítě může vyhledat přítomnost matky z více důvodů – pomazlení, ochrana, nakrmení. I emoce tedy generují motivy a směřují chování k dosažení konkrétních příjemností a vyvarování se nepříjemnostem.²¹

„*Motivem není nikdy nic vnějšího, žádný vnější objekt, nýbrž dosažení vnitřního uspokojení (nasyčení, odpočinku, úspěchu, úlevy, jistoty), respektive vyhnutí se něčemu nepříjemnému (selhání, přetížení, posměchu, potrestání atd.)*“.²²

Pojem motiv je vyjádřením konstruktů odvozeného z cílů lidského chování, jde tedy o dispozici. Pojem motivace je oproti němu konstrukt, který se odvozuje dle toho, co se děje, když je aktivován motiv. V případě motivace se tedy jedná o proces přípravy a případné realizace chování vědomého, či nevědomého zaměření na dosažení cíle.²³

Dle Nakonečného jsou motivy funkční prvky určující směr a intenzitu chování osobnosti. Jsou vyjádřením psychologických příčin nebo důvodů lidského chování (dávají mu psychologický smysl). Slovo motiv má z psychologického hlediska více významů. V užším smyslu jsou motivy vědomými záměry či cíli jednání. Z širšího pohledu jsou to pak cíle jako takové (i nevědomé účely chování).²⁴

---

²⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti. Vyd. 2., rozš. a přeprac.* Praha: Academia, 2009. str. 246

²¹ srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti. Vyd. 2., rozš. a přeprac.* Praha: Academia, 2009. str. 245-248

²² Tamtéž

²³ srov. Tamtéž

²⁴ srov. Tamtéž

Nakonečný tedy rozvinutím teorie Puci a Langense dochází k tomu, že motivy jsou důležitou dispozicí motivace a ta je konstruktem, rozšiřuje tedy pohled na motivy. Motivory jsou klíčové pro dosahování cílů a snahy o ně a určují jak jejich intenzitu tak také jejich aktivizaci. Pokud jsou motivy aktivizovány, je motivace konstruktem, který z toho vyplývá. U seniorů tedy musí být motivy dostatečně silné, aby došlo k samotné motivaci ke studiu. Tyto motivy vychází z nitra a může je aktivovat například touha po naučení se něčemu novému.

Motivace ve vzdělávání

Pokud jde o motivaci ve vzdělávání, rozlišujeme dle Vacínové čtyři základní oblasti motivace u vzdělávaných. První oblast motivace vzdělávání je naplnění poznávací potřeby, což se v praxi projevuje získáváním nových poznatků, rozšiřování vědomostí a znalostí. Další oblastí motivace pak jsou citové potřeby, které v účastnících vzdělávání v průběhu procesu učení vzbuzují určité emoce a citové stavy. Třetí oblastí, která je neméně důležitou úlohou, jsou výkonové potřeby, které motivují s vyšší náročností účastníka k tomu zvyšovat svůj výkon a snahu. Poslední, čtvrtou oblastí jsou dle Vacínové také sociální potřeby v navazování sociálních vztahů a mezilidských kontaktů.²⁵

Hlavním rozhodujícím faktorem a hybnou silou vzdělávání jsou motivy účastníka vzdělávání, jeho pohnutky a prožitky. Motivace je souhrnem vnitřních a vnějších faktorů, které aktivují jeho snahu. Na každého člověka působí velké množství faktorů, které ovlivňují, zda bude jednou v dalším vzdělávání pokračovat. Těmito faktory může být společenské klima, ale také vztah, který ke vzdělávání zaujímá sama daná společnost, kvalifikační požadavky, životní situace a sociální zázemí, vztahy, finanční aspekt, nebo také samotná osobnost člověka. Působí na něj velký komplex motivů, které se s věkem i vývojem různých situací mění a nedá se tak jednoznačně určit.²⁶

---

²⁵ srov. VETEŠKA, Jaroslav, VACÍNOVÁ, Tereza a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. s. 73

²⁶ srov. BENEŠ, Milan. *Andragogika*.. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 105

2. Vzdělávání seniorů

Hlavním aspektem toho, že se zabýváme vzděláváním seniorů, je to, že celosvětová populace stárne. Prognózy hovoří až o podílu osob starších 60 let na celých 35% v roce 2050. S tímto růstem počtu starších osob neustále narůstá tato sociální skupina, která je typická tím, že čerpá veřejné finanční prostředky, ale netvoří je. Stárnoucí společnost má tedy velký dopad zejména na ekonomiku daných států. S touto problematikou přichází touha po naplnění tzv. konceptu aktivního stárnutí (tento pojem byl přijat Světovou zdravotnickou organizací –WHO koncem devadesátých let).²⁷

V následující kapitole se budu věnovat samotnému vzdělávání seniorů. Existuje velké množství forem vzdělávání, mezi nejznámější a nejběžnější institucionální formy patří univerzity třetího věku, akademie třetího věku a kluby seniorů.

Průcha definuje vzdělávání seniorů jako: ... *“pedagogický proces zaměřený na intencionální edukaci ve stáří a na funkcionální edukační působení na seniory. Zahrnuje jejich výchovu a vzdělávání, respektující všestranně zvláštnosti seniorské populace. Zabývá se specifiky působení pedagogických zákonitostí na seniory, definuje osobnost seniora ve výchovném a vzdělávacím procesu, systém výchovy a vzdělávání seniorské populace a také zvláštnosti ve vztahu k ostatním pedagogickým a společenským vědám.”*²⁸

Pro vzdělávání seniorů je motivace klíčová a velmi na ní záleží, zda senior vůbec vstoupí do vzdělávacího procesu, zda v něm setrvá, či jej ukončí. Vnější motivace jsou u seniorů většinou minimální, větší roli u seniorů hraje motivace vnitřní, která vychází z jeho vlastních pohnutek. Vnitřní motivace vzdělávat se většinou vychází z předchozího vzdělávání a jejich předchozí pozitivní zkušenosti. Proto je zapotřebí i v průběhu studia seniora co nejvíce podporovat v setrvání.²⁹

---

²⁷ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda, SMĚKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2015. s. 11,12

²⁸ PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. a. str. 483

²⁹ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda, SMĚKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2015. s.72

Při vzdělávání seniorů tedy dochází ke komplexnímu působení na jejich osobnost, a to jak vzděláváním, tak i výchovou ve stáří. Důležitá je snaha o respektování jejich specifických potřeb a také aplikace specifického přístupu vhodného pro vzdělávání seniorů.

Dle Čornaničové začaly vzdělávací nabídky pro seniory vznikat spontánně a reagovaly na potřeby společnosti. Vzdělávání seniorů se objevuje v 70. letech 20. století jako fenomén výchovně-vzdělávací praxe. Podněty ke vzniku podávali často i odborníci z jiných oborů.³⁰

2.1. Demografický a sociální kontext

Pojmu aktivního stárnutí se věnuje například Dagmar Dvořáčková ve své knize *Kvalita života seniorů*. Zde uvádí, že pojem aktivní stárnutí není jednostranně zaměřen pouze na fyzické zdraví a péči o něj, ale vychází ze zásad Organizace spojených národů pro seniory – nezávislosti, účasti na životě společnosti, důstojnosti, péče a seberealizace. Také se jedná o respektování práva starších lidí na rovnost příležitostí, jejich zodpovědnost, účast na veřejném rozhodování a ostatních aspektech komunitního života.³¹

Tato definice aktivního stárnutí mne přivedla k možnostem, které se seniorům tímto přístupem otevírají. Je nutné se seniory pracovat stejně tak, jako s jakoukoliv jinou sociální skupinou ve společnosti. Vzdělávání seniorů, a to formální, neformální nebo informální, jim může být nápomocno k dosažení výše uvedených aspektů aktivního stárnutí. Součástí je samozřejmě fyzické zdraví, k tomu nám může přispět například vzdělávání ve výchově ke zdraví nebo také fyzické cvičení.

Téma vzdělávání seniorů tedy na základě výše uvedeného můžeme uzavřít s tím, že u nich velkou roli hraje potřeba seberealizace, která často může souviset například se ztrátou druha/družky a poté hledání nové náplně života. Je tedy jasné, že senioři jsou ohrožováni mnoha faktory, které dělají jejich život oproti běžným dospělým v produktivním věku složitým. Například se jedná o rizika spojená s ochabujícím zdravím, se ztrátou identity po odchodu ze zaměstnání – z každého je najednou důchodce a zejména profesně vysoce postavení lidé to mohou těžce snášet, se ztrátou blízkých osob, s přebytkem volného času atd. Je snadné si uvědomit, že vzdělávání seniorům může se všemi těmito negativními vlivy

---

³⁰ srov. ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. str. 3

³¹ srov. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. str. 29,30

pomoci a ulehčit jim přechod z profesního života do života v důchodu. V této kapitole jsem si ujasnila, jaké negativní vlivy mohou na seniory působit v době přechodu z profesního života do života v důchodu. Myslím, že je důležité tyto aspekty respektovat a přistupovat tedy ke vzdělávání seniorů zodpovědně a s úctou.

2.2. Pojmy Andragogika/Geragogika

K uvedení do tematiky vzdělávání seniorů je nutné si ujasnit, do jaké vzdělávací oblasti tento způsob vzdělávání zařazujeme. Vzdělávání dospělých je obecně označováno pojmem Andragogika³². Přesnějším a specifitějším pojmem pro vzdělávání seniorů je pojem Geragogika. V případě geragogiky se jedná o pedagogickou disciplínu, kterou definuje Livečka jako: „*Výchovu ke stáří a ve stáří*“.³³ V obou případech se jedná o pedagogickou disciplínu a obě jsou důležité pro tematiku motivace seniorů ke studiu.

2.2.1. Andragogika

*„Andragogika je vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých.“*³⁴

Je samostatnou společenskou vědou a spolu s pedagogikou a geragogikou patří k vědám o výchově. Provádí vlastní vědecký výzkum v oblasti edukace dospělých, zkoumá její vývoj, zákonitosti, funkce a mechanismy v konkrétních podmínkách, zabývá se teorií a praxí vzdělávání a učení dospělých a otázek s tímto spojených. Reprodukují vlastní soustavu poznatků a vyvíjí se jako systém vědecky podložených názorů a teorií. Andragogika se zaměřuje na praxi a reálné edukační procesy, které probíhají v rámci socializace dospělého. Jejím cílem je řešení vzdělávacích potřeb dospělého ve všech souvislostech jeho života. Dospělého jedince pojímá jako individuum a jako sociální bytost, kterou vidí v interakci s prostředím, v němž žije a v souvislosti s rolími, které mu dospělost přinesla.

Při definici a popisu pojmu andragogika v celé kapitole vycházím z přístupu definovaném v knize Milana Beneše, Andragogika 2.

---

³² srov. BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: GRADA, 2014. s. 11

³³ LIVEČKA, Emil. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: Ústav školských inf. při Min. školství ČSR, 1979. Informace (Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR). s. 26

³⁴ BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: GRADA, 2014. Pedagogika (Grada). s. 11

Dle Beneše je předmětem andragogiky učící se dospělý, který je v současné koncepci celoživotního učení viděný jak v intencionálním (organizovaném sebou samým nebo někým druhým), tak v incidentním vzdělávání, ve všech sociálních, ekonomických a kulturních souvislostech.³⁵

Beneš ve své knize poukazuje na to, že v makrosociální oblasti andragogika sleduje vliv společenských změn na vzdělávání dospělých, zabývá se otázkou společenské a ekonomické úlohy vzdělávání, struktury a potřeb trhu práce, sociální stratifikace, role vzdělávání v ideologické rovině a dále intervencí vzdělávání dospělých při řešení společenských problémů, nezaměstnanosti, problematiky minorit, migrace a jiných kultur. Sociální intervence andragogiky je dle Beneše chápána jako záměrné zasahování sociálních institucí pomocí vzdělávacích, sociálních nebo personálních nástrojů.³⁶

Beneš poukazuje na to, že v organizační a institucionální oblasti se andragogika zabývá možnostmi realizace vzdělávání v různých organizacích, v privátní, veřejné a komerční sféře. Zaměřuje se na profesionalizaci a byrokratizaci vzdělávání dospělých. V oblasti metodiky a didaktiky zkoumá a analyzuje procesy organizovaného učení, zkušenosti dospělých s učením, rozdíly individuálního a skupinového učení, intencionálního a zkušenostního učení, vlivu vzdělavatelů na proces učení, interakcí mezi vzdělávacím prostředím a vzdělávajícím se, to vše především z hlediska autonomie dospělého v procesu vzdělávání. Právě autonomie a integrita osobnosti jsou základními fenomény dospělosti. V oblasti individuální vzdělávací cesty andragogika vidí vztah k životním potřebám a přáním jedince, jeho sebeaktualizaci, sebepojetí a tvorbě identity.³⁷

Andragogika se tedy zabývá vzděláváním dospělých jako takových. Pomáhá i k získávání vzdělání v určitých oblastech nutných pro vykonávání povolání, zahrnuje vzdělávací programy a kurzy organizované při úřadech práce apod. Jedná se tedy o obecnější pojem vzdělávání dospělých, který geragogiku zahrnuje. Andragogika jako taková zasahuje do vzdělávání seniorů a pomáhá ke vzdělávání dané sociální skupiny – seniorů.

---

³⁵ srov. Tamtéž

³⁶ srov. Tamtéž s. 35,36

³⁷ srov. BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: GRADA, 2008. s. 35,36

2.2.2. Geragogika

V tomto pojmu se skrývá pedagogická disciplína, kterou zde uvedu definicí: „*Výchova ke stáří a ve stáří*“³⁸

Špatenková a Smékalová v knize *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika* uvádí, že pojem geragogika vznikl z řeckých slov „geron“ – stařec a „agóge“ – vedení.³⁹

Dle Špatenkové a Smékalové je tento název je zavedený spíše v zahraničí než v sociokulturním prostředí v ČR. Jedná se o pedagogickou disciplínu, která se zabývá výchovou a vzděláváním seniorů. Její vznik je odpovědí na demografický vývoj. Jedná se o poměrně novou vědní disciplínu na rozhraní andragogiky a gerontologie (věda o stáří a stárnutí). Mimo andragogiku a gerontologii ještě využívá poznatky z psychologie, sociologie, filosofie, demografie, lékařské vědy, ekonomie a práva. V širším slova smyslu je to umění jak žít a stárnout. Obsahuje nejen teoretická východiska, výchovu ke stáří ve stáří, ale i praktická řešení a metodiky postupů, které mohou pomáhat při vyrovnávání se s nejtěžšími životními situacemi ve vyšším věku.⁴⁰

Špatenková a Smékalová uvádějí dvě pojetí geragogiky, širší a užší. V širším pojetí je cílem geragogiky adaptace seniorů na:

- involuční změny v procesu stárnutí
- úbytek psychických a fyzických sil
- změnu sociálního statutu, odchod do důchodu
- možnou postupnou ztrátu samostatnosti v základních denních činnostech
- změnu životní role
- smrt a umírání⁴¹

---

³⁸ LIVEČKA, Emil. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: Ústav školských inf. při Min. školství ČSR, 1979. Informace (Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR). s. 26

³⁹ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 22

⁴⁰ srov. Tamtéž s. 17-20

⁴¹ srov. Tamtéž s. 32

V užším slova smyslu, pokud vymezíme geragogiku jako edukaci seniorů, má za cíl motivovat seniory k neustálému učení a dalšímu vzdělávání a pokračovat v aktivním životě. Cíle pak lze formulovat takto:

- kultivace života a jeho další obohacení
- udržení psychické a fyzické aktivity v pozdních fázích vývoje
- adaptace na změny a pochopení vývojových úkolů
- pochopení dnešního světa a adaptace v něm⁴²

Geragogika je tedy v naprostém souladu s pojmem „aktivní stárnutí“ a dle definic a cílů geragogiky můžeme vidět přímou souvislost a provázanost s tímto pojmem. Obojí se snaží zvyšovat a vylepšovat životní úroveň seniorů a jejich blízkých. Už samotný vznik těchto disciplín poukazuje na problematiku stárnoucí populace a také toho, že lidé se postupně začali zabývat tím, jak senioři svůj čas naplní a jak může být pozitivně ovlivněn. Je pochopitelné, že v dobách dávno minulých se pro tyto otázky neobjevoval prostor například proto, že lidé i v důchodovém věku pracovali na svých hospodářstvích, později byli například využíváni k hlídání vnučat místo institucí, kterých nebylo takové množství jako dnes. Dalším velkým aspektem je stěhování rodin po celém území ČR a upadání multigeneračního soužití. Tím se otevírá prostor pro geragogiku a naplňování života seniorů kvalitními a přínosnými zájmy.

2.3. Schopnost učení ve stáří a specifika vzdělávání seniorů

Poté, co jsme si vymezili základní pojmy, můžeme se věnovat konkrétnímu vzdělávání seniorů. To vychází z poznání, že člověk neztrácí svou schopnost učit se a tvořit stárnutím. Toto tvrzení se stalo východiskem edukačních aktivit pro seniory, přestože učení v tomto věku je velmi specifické. Na seniory již není vyvíjen tak značný tlak a vysoké požadavky ohledně kvalifikace. *"Edukace v seniu je dobrovolná s naprosto svobodnou volbou jejího obsahového zaměření."*⁴³

---

⁴² srov. Tamtéž s. 18 a 19

⁴³ ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998.s. 78

Dle Balogové edukace seniorů klade důraz na individuální potenciál každého seniora, a tím se přizpůsobuje jeho podmínkám a požadavkům. Edukační proces tak naplňuje činnosti seniora, o které přišel po vstupu do důchodu a dopomáhá k nalezení nové role a pozice ve svém životě.⁴⁴

Čornaničová uvažuje o specifikách edukačních přístupů v seniu z makro hlediska, *"které se vztahuje spíše na jisté východiska modelování a plánování edukace seniorů"*. Jde tedy o celkový přístup ke vzdělávání seniorů z obecného hlediska. Snaží se určit specifické požadavky a potřeby seniorů na vzdělávání. Jedná se zejména o přístupy, které je nutné využívat k práci se seniory.⁴⁵

A z mikro hlediska, tedy *"ve vztahu ke konkrétním programům a aktivitám edukace seniory, kde respektování jistých zásad podmiňuje efektivitu procesů edukace seniorů."*⁴⁶

Zde už se jedná o vymýšlení konkrétních programů a oborů studia dle zájmu účastníků. Je nutné, aby vzdělávání seniorů probíhalo v oborech, o které mají opravdu zájem a které se stanou vhodnou náplní jejich volného času a přinesou jim uspokojení a pocit seberealizace.

Při plánování edukačních programů pro seniory je tedy nutné zajímat se o jejich konkrétní potřeby a požadavky na vzdělávání. Je nutné pracovat v podmínkách konkrétní doby, například v době informačních technologií se zvyšuje poptávka po studiu v tomto oboru. Může se také jednat o kulturní odvětví, které by mělo držet krok s dobou. Důležitá je rozmanitost nabídky oborů pro studium na univerzitách třetího věku a jeho atraktivnost.

---

⁴⁴ srov. BALOGOVÁ, Beáta. *Seniori V Spektre Súčasného Sveta*. 2. doplnené vyd. Prešov: Pavol Šidelský - Akcent Print, 2009. s. 24

⁴⁵ srov. ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998.s. 78

⁴⁶ BALOGOVÁ, Beáta. *Seniori V Spektre Súčasného Sveta*. 2. doplnené vyd. Prešov: Pavol Šidelský - Akcent Print, 2009. s. 25

2.4. Význam a funkce vzdělávání ve stáří

Dle Špatenkové a Smékalové má vzdělávání seniorů kromě specifík také svůj význam a funkce. Pokud se mluví o významu vzdělávání seniorů, nejčastěji se uvádí vyšší kvalita života. Vzdělávací aktivity udržují či zvyšují kvalitu života díky podněcování intelektových a kognitivních funkcí, které upevňují fyzické i psychické zdraví⁴⁷.

Oproti tomuto pohledu z perspektivy kvality života to vidí Petříková a Čornaničová více z pohledu příležitostí pro seniory k mnoha zlepšením, a to nejen kvality života.

Petříková a Čornaničová vidí smysl vzdělávání ve stáří především v obohacování a zlepšování života a životního stylu, pomoc při adaptaci na různé změny ve stáří, péčování a rozvíjení tělesného i duševního zdraví a v neposlední řadě je smyslem vzdělávání i pomoc při orientaci v dnešním světě. Dále vzdělávání napomáhá seniorům zvyšovat pocit důstojnosti a životní uspokojení. Přínos vzdělávání seniorů lze spatřovat také v jeho pozitivním vlivu na stanoviska společnosti na seniorskou populaci, vzdělávání seniorů pozitivně formuje postoje společnosti ke stáří a stárnutí a přispívá k mezigenerační solidaritě a k odstraňování ageismu.⁴⁸

Dále se o vzdělávání seniorů zmiňuje Zormanová, a to z velmi široké a komplexní perspektivy.

Zormanová v knize *Didaktika dospělých* poukazuje na to, že vzdělávání plní řadu funkcí, jehož prostřednictvím se získávají znalosti, informace, vědomosti, dovednosti, návyky, postoje, zkušenosti, kvalifikace, kompetence atd. Funkce vzdělávání udávají jeho základní smysl a vymezují nejobecnější cíle.⁴⁹

Všechny výše uvedené autorky také rozvíjí Haškovcová a označuje funkce vzdělávání seniorů pojmy.

---

⁴⁷ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 48

⁴⁸ srov. PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 64

⁴⁹ srov. ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). s. 23

Haškovcová mezi nejdůležitější funkce vzdělávání ve stáří řadí funkci preventivní, rehabilitační, posilovací a komunikační. Preventivní funkci má vzdělávání proto, že příznivě ovlivňuje proces stárnutí a zvyšuje kvalitu života. Funkce rehabilitační u seniorů udržuje, či v některých případech zlepšuje psychické síly. Posilovací funkce se týká podpory aktivního životního stylu a podpory kvalitního naplňování volného času člověka. Komunikační funkce znamená setkávání se s lidmi, jejich vzájemná komunikaci a rozvoj přátelství.⁵⁰

Další, kdo se věnuje vzdělávání seniorů z hlediska funkcí, je Emil Livečka. Tyto funkce definuje trochu jinak, než Haškovcová, ale je mezi nimi velká podobnost a souvislosti.

Livečka definuje čtyři funkce vzdělávání seniorů. První funkci vzdělávání nazývá preventivní, je uskutečňována, jestliže vzdělávání probíhá v určitém předstihu, tím je příznivě ovlivňován proces stáří a stárnutí. Další funkci definuje jako anticipační, kdy vzdělávání napomáhá jedinci připravit se na změny ve stylu života, ke kterým ve stáří dochází. Rehabilitační funkce se týká obnovování a udržování fyzických a duševních sil. Funkce posilovací rozvíjí zájmy, potřeby a aktivity seniorů. Tuto funkci lze nazvat také stimulační.⁵¹

Psycholožka Jana Petřková rozvíjí teorii Haškovcové a Livečky a uvádí, že existuje ještě další, neméně důležitá, funkce, která se označuje jako sociálně-psychologická. Tato funkce vzdělávání se zaměřuje na prevenci možného sociálního napětí mezi generacemi, vzdělávací aktivity by měly vytvářet možnosti setkávání generací a umožňovat mezi nimi dialog.⁵²

Komplexní shrnutí se snaží poskytnout Čornaničová a vychází ze všech výše zmíněných autorů.

Podle Čornaničové lze funkce vzdělávání seniorů rozdělovat na základě různých kritérií, jako je například podle primárního zaměření na některé osobnostní stránky seniora. Jedná se o funkce vzdělávací, kulturně-kultivační a sociálně-psychologické. Aby byla naplněna vzdělávací funkce, musí jedinec získávat poznatky, nové informace, zkušenosti, dovednosti apod. Funkce kulturně-kultivační rozvíjí osobnost v oblasti umělecké, kulturní a pohybové. Sociálně-psychologická funkce se týká oblasti sociálních vztahů a psychického rozvoje.⁵³

---

⁵⁰ srov. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 129

⁵¹ srov. PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. s. 484-485

⁵² srov. Tamtéž. s. 485

⁵³ srov. ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. str. 68-70

Funkce lze také rozeznávat podle specifického zaměření na funkci preventivní, anticipační, rehabilitační, adaptační, posilovací, komunikační, kompenzační, aktivizační, relaxační a funkci mezigeneračního porozumění. Funkce jsou různé, záleží na pojetí konkrétního autora. Na většině funkcí se však autoři shodnou, velká část jich vychází z rozdělení funkcí podle Livečky.

Všechny funkce vzdělávání seniorů jsou důležité a je dobře, že společnost se snaží pomocí univerzit třetího věku a i dalších obdobných institucí tyto funkce naplňovat. V další kapitole se tedy budu věnovat těmto institucím a to zejména univerzitám třetího věku, ale i dalším.

2.5. Dosavadní výzkumy zkoumající vliv vzdělávání seniorů

V této kapitole zmíním autory a studie z poslední doby věnující se vlivu edukačních aktivit seniorů na jejich život a jeho kvalitu. V současné době máme velkou řádku titulů věnujících se edukaci a rozvoji seniorů na obecné rovině, které zpravidla poukazují na univerzity třetího věku jako na nejpodstatnější instituci těchto vzdělávacích aktivit. Také můžeme nalézt velké množství děl zaměřených na kvalitu života seniorů, v nichž se velice často nachází úvahy o smyslu života ve stáří, období, v němž člověk čelí mnoha novým změnám a různým problémům.

V českém prostředí se této problematice věnuje například Beneš, který staví vzdělávání (spojuje ho hlavně s univerzitami třetího věku) do pozice přímé příčiny zdravého stárnutí z důvodů udržování psychické i fyzické kondice stárnoucího člověka, podpory jeho zájmů, přinášení nových poznatků, společenských kontaktů a zlepšování tak jeho kvality života.⁵⁴

Tomczyk a kol. jsou autory česko-slovensko-polské studie, která se zabývá edukací seniorů s cílem rozvinout jejich všeobecnou gramotnost. Vzdělávání seniorů je v této studii považováno za nezbytné a všechny jeho formy by dle ní měly být zaměřeny na podporu a rozvoj právě gramotnosti seniorů, která může velmi usnadnit a zlepšit jejich život. Koncentruje se hlavně na určité druhy gramotnosti, a to na finanční (kompetentnost hospodaření se zdroji) a počítačovou gramotnost seniora, a také na mezigenerační edukaci seniorů.⁵⁵

---

⁵⁴ srov. BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. *Andragogika*.. s. 141

⁵⁵ srov. TOMCZYK, Ł., a kol.. *Edukace a gramotnost seniorů*. Kraków/Nitra/Olomouc: Katedra Pedagogiki Społecznej i Andragogiki UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE. 2016 s. 63

Mezigenerační učení je tématem ve studii *Nové trendy ve vzdělávání seniorů*. V této studii se mu věnuje Kamanová, která ho představuje jako současný trend, a to hlavně v zemích západní Evropy. Mezigenerační učení poskytuje dle výzkumů starší generaci cestu k porozumění mladším generacím a rozvíjení přátelských vztahů a sociálních kontaktů, znovunabytí důvěry, zlepšování životních okolností, také například nárůst dobrovolnictví či aktivizaci seniorů. Autorka dále upozorňuje, že velký potenciál mezigeneračního učení v České republice zatím není plně využíván.⁵⁶

Jiný pohled v této studii přináší Šerák, který podporuje názory o významu vzdělávání seniorů pro kvalitu jejich života, ale upozorňuje také na existenci mnoha překážek (situační, institucionální, dispoziční), které brání růstu počtu seniorů podílejících se na těchto programech a kterým věnoval většinu svého příspěvku ve studii. Kromě popsání těchto překážek ale také navrhuje řešení, kterými by měly být plná reflexe specifik cílové skupiny, podpora rovných příležitostí a dosažitelností potřebných informací.⁵⁷

Možnostem a limitům edukace seniorů se v téže studii věnuje také Dvořáková (s. 73-80), která apeluje na podporu transformativního učení, adekvátní volbu témat (např. finanční, právní a mediální gramotnost, tedy podobně jako Tomczyk a kol.), metod i rolí vzdělavatele. Ty podle ní zajistí vysokou kvalitu edukace a tím i výsledného dopadu na seniorův život.⁵⁸

Také Kalvach je zastáncem vzdělávání starých lidí, a to zejména pomocí seniorských a proseniorských organizací typu univerzit třetího věku, které vnímá jako významné nástroje osvěty a podpory aktivního způsobu života, který předpokládá úspěšné stárnutí a životní spokojenost.⁵⁹

---

⁵⁶ srov. KRYSTOŇ, Miroslav, Michal ŠERÁK a Łukasz TOMCZYK, ed. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů: [česko-polsko-slovenské studie z andragogiky a sociální gerontologie]* = *Nowe trendy w edukacji seniorów : [Czesko-Polsko-Słowackie studia z zakresu andragogiki i gerontologii społecznej]*. Banská Bystrica: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2014. s. 117-137

⁵⁷ srov. Tamtéž s. 63-71

⁵⁸ srov. Tamtéž s. 73-80

⁵⁹ srov. KALVACH, Z. 2004b. Úspěšné stárnutí a aktivní stáří [online] SZÚ [cit. 1. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/edice/plne_znani/starnuti.pdf

Zkoumáním vlivu vzdělávacích aktivit v rámci U3V se ve své práci věnovala také Veselá. Jejím cílem bylo zjistit míru spokojenosti seniorů v jednotlivých oblastech života a také to, jak subjektivní hodnocení spokojenosti ovlivňuje právě participace na dalším vzdělávání. Pomocí dotazníku zkoumala vybrané dimenze kvality života. Vzájemný vztah mezi vzděláváním a kvalitou života byl potvrzen hlavně v oblasti subjektivního vnímání kvality života a volného času (kterou definovala skrze možnosti sociálních kontaktů, koníčků a odpočinku), oproti tomu vliv edukačních aktivit na oblast zdraví potvrzen nebyl. V práci nebyla potvrzena ani hypotéza, že samotná participace na vzdělávání má vliv na celkové vnímání kvality života ve všech oblastech. Mimo to bylo v rámci práce také zjištěno, že více než třetina respondentů nepovažuje informovanost o možnostech vzdělávání za dostatečnou. Dále určitě stojí za zmínku překážky, které jsou příčinou nedostatečné účasti a případně neaktivity studentů v rámci U3V. Nejčastějším důvodem k tomu je dle výzkumu Veselá bariéra finanční (tzn. nedostatečné materiální prostředky pro účast), dále přesvědčení účastníků, že další vzdělání pro ně již nemá smysl, a také strachem z nezvládnutí studia.⁶⁰

Z výše uvedeného tedy můžeme říci, že autoři studií a výzkumů zpravidla kladně hodnotí vzdělávání seniorů (respektive přímo vzdělávání na U3V) jakožto, důležitý prvek udržování kvality života seniorů, a to hlavně kvůli jeho pozitivnímu účinku na psychické i fyzické aspekty stárnutí, pomoc proti sociální izolaci a v neposlední řadě také rozvoj zájmů a znalostí. Různí autoři však upozorňují na určité překážky, které se mohou při edukaci seniorů objevovat a mohou bránit jejímu rozvoji. Tato práce se zřejmě bude obsahově překrývat s některými výše uvedenými studiemi, ale nebude tolik zkoumat všechny aspekty kvality života, ale zaměří se spíše na to, co člověka vede k rozhodnutí účastnit se edukace v seni.

---

⁶⁰ srov. VESELÁ, I. 2017. Význam vzdělávání pro kvalitu života seniorů. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Hrnčířiková, PhD.

2.6. Historie vzdělávání seniorů

Institucionální formy vzdělávání se začaly rozšiřovat od 70. let 20. století. Existují různé formy vzdělávání seniorů, záleží také na části světa. V Severní Americe existují dvě základní formy vzdělávání, jedna z nich je institucionální vzdělávání přidružené k univerzitám a tzv. Elderhostel. V Evropě se tradiční vzdělávání na středních školách, univerzitách i v neformálních vzdělávacích kurzech začalo otvírat i pro dospělé a seniory. Dále se v Evropě rozvinuly univerzity třetího věku, které mají také dvě formy. Ve většině kontinentální Evropy fungují univerzity třetího věku při běžných univerzitách a jsou jimi podporovány. Druhá forma univerzit třetího věku funguje například ve Velké Británii, ale také v Austrálii a na Novém Zélandu. Tyto univerzity vznikají jako samostatné a autonomní organizace.⁶¹

Z tohoto vyplývá, že vzdělávání seniorů se stalo určitým trendem dnešní moderní společnosti a většina rozvinutých zemí ho považuje za přínosné a důležité. Je dobře, že v době kdy populace stárne, se objevují nové možnosti a formy trávení volného času seniorů. Vzniká i mnoho mezigeneračních projektů, například programy pro prarodiče s vnoučaty, společné zájmové kroužky apod. Všechny tyto aktivity pomáhají k získávání odpovědnosti za naše seniory a mohou být nápomocné k eliminaci negativních jevů, jako například umisťování seniorů do ústavu bez další osobní péče o ně. Myslím, že je důležité v dnešní společnosti podporovat názor, že senioři jsou plnohodnotnými členy a je potřeba se k nim chovat s úctou a respektem, vzhledem k tomu, co během svého produktivního života vykonali ať už pro celou společnost, nebo pro svou rodinu a své potomky.

---

⁶¹ JARVIS, Peter. (2001). *Learning in later life: an introduction for educators & carers*. London: Kogan Page. str. 7 a FINDSEN, Brian a Marvin FORMOSA, ed. *Lifelong Learning in Later Life [online]*. Rotterdam: SensePublishers, 2011 [cit. 2020-03-17]. s. 138

2.7. Role lektora ve vzdělávání seniorů

Lektor představuje řídicí jednotku v edukačním procesu. „*Dokáže provést klienta procesem přípravy, realizace a evaluace vzdělávacího procesu.*“⁶²

Medlíková uvádí, že lektor je někdo, kdo předává odborné znalosti na základě dohodnuté zakázky. Měl by mít vysokoškolské vzdělání a rozhled v oboru andragogika.⁶³

Rozdělení lektorů je několik a mohou se dělit dle různých kritérií. Livečka dělí lektory podle znaků osobnosti. Prvním je dle něj lektor teoretik, který svůj edukační proces zaměřuje spíše na odborný přednes, jenž občas bývá v rozporu s praxí. Opakem je potom lektor praktik, který svůj přednes staví na vlastní praxi a ve většině případů, teorii nemusí mít až tolik osvojenou. Nejlepším z těchto typů dle znaku osobnosti je lektor ideál, který představuje spojení obou osobností. Edukační proces staví jak na teorii, tak na zkušenostech ze své praxe.⁶⁴

Chceme-li se věnovat specificky lektorům seniorského vzdělávání, musíme zmínit Čípovou, která tvrdí, že „*vzdělavatel seniorů přijímá roli motivátora, facilitátora a poradce, který vytváří učební klima, odpovídající potřebám starších účastníků a zároveň je aktivizuje a motivuje k sociální interakci v procesu edukace.*“⁶⁵

Janiš vyjadřuje svou připomínku, že na osobnost lektora jsou ze strany seniorů kladeny vysoké nároky. Kvůli tomu, že v lektorovi vidí poradce, měl by dle nich disponovat kromě odborných, také všeobecnými znalostmi.⁶⁶

---

⁶² Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR. (rok neuveden). Desatero kvalitního lektora. Dostupné z: <http://www.aivd.cz/soubor-doc2725/>

⁶³ srov. MEDLÍKOVÁ, Olga. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2013. Komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-4336-3. s. 12

⁶⁴ srov. JÍRA, O., RAMPOUCHOVÁ, J., & VESELÝ, V. (2004). *Základy lektorské práce*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT Dostupné z:

<https://www.nidv.cz/images/npublications/publications/files/35%20ZNV%20Z%C3%A1klad%20lektorsk%C3%A9%20pr%C3%A1ce%20-%20GOOGLE%20text.pdf> s. 73-74

⁶⁵ VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. s. 146

⁶⁶ srov. ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. s.40

Jíra a kol. k této tématice uvádí, že na osobnost lektora je kladen důraz na určité vlastnosti jakými jsou: zodpovědnost, spravedlnost, tolerance, důslednost, vyrovnanost a sebeovládání, pozitivní postoj a schopnost sám se vzdělávat. Také rozdělují osobnost lektora na tělesnou a psychickou stránku. Tělesná stránka má vliv na činnost ve velké míře, protože samotný vzhled můžou účastníci vnímat jakýmkoliv způsobem. Co se týče psychické stránky, hrají velkou roli procesy, stavy a vlastnosti. Edukační proces tak může ovlivnit paměť lektora, nálada nebo stres.⁶⁷

2.8. Univerzity třetího věku a další formy vzdělávání seniorů

Univerzity třetího věku (U3V) jsou organizovány univerzitami a vysokými školami. První U3V byla založena roku 1972 v Toulouse ve Francii, na Univerzitě společenských věd. Ze zemí střední Evropy byla první univerzita třetího věku založena v Polsku. V Československu vznikla první U3V v Olomouci v roce 1986 díky Československému červenému kříži, rok poté byla založena další v Praze při 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti jsou U3V založeny téměř při všech vysokých školách.⁶⁸

Findsen a Formosa poukazují na čtyři záměry či cíle univerzit třetího věku. Zaprvé zvýšit blahobyt a kvalitu života seniorů, zadruhé realizovat program univerzit třetího věku tak, aby došlo k mezigeneračnímu porozumění, zatřetí zkoordinovat vzdělávání seniorů a výzkum v gerontologické oblasti a začtvrté vytvářet edukační programy v souladu se současnými poznatky z gerontologie.⁶⁹

Akademie třetího věku (A3V) nejčastěji podle Benešové bývají zakládány zejména Červeným křížem či muzei, a to především na místech, kde není postačující nabídka aktivit ze strany vysokých škol. A3V uskutečňuje pro seniory nejrůznější semináře, přednášky a exkurze.⁷⁰

---

⁶⁷ srov. JÍRA, O., RAMPOUCHOVÁ, J., & VESELÝ, V. (2004). *Základy lektorské práce*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT Dostupné z:

<https://www.nidv.cz/images/npublications/publications/files/35%20ZNV%20Z%C3%A1klad%20lektorsk%C3%A9%20pr%C3%A1ce%20-%20GOOGLE%20text.pdf> . s. 72

⁶⁸ srov. PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009.s. 484

⁶⁹ srov. FINDSEN, Brian a Marvin FORMOSA, ed. *Lifelong Learning in Later Life* [online]. Rotterdam: SensePublishers, 2011 [cit. 2020-03-17]. s. 138

⁷⁰ srov. BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. s. 111

Účast na nich je, jak uvádí Haškovcová pro seniory dobrovolná a na rozdíl od univerzity třetího věku neprobíhá v tak pravidelném rytmu a není vyžadována aktivní účast posluchačů.⁷¹

Mühlpachr k A3V řadí i **Kluby aktivního stáří** a vysvětluje, že pro ty jsou typické dlouhodobější vztahy neformálního charakteru a kluby také více zaměřují pozornost na osobní zájmy seniorů.⁷²

Univerzity volného času popisují Klevetová a Dlabalová jako flexibilnější než univerzity třetího věku, a to především z důvodu, že nebývají organizovány pod jednotlivými vysokými školami. Uvádějí, že tyto univerzity bývají mezigenerační. Nesdružují totiž výhradně pouze seniory ve starobním důchodu, ale docházet sem mohou například i ženy na mateřské dovolené či nezaměstnaní lidé v produktivním věku. Senioři tak mají možnost sdružovat se zde s lidmi různého věku a navzájem se obohacovat.⁷³

Dle Šeráka může jednou z výhod být, že univerzita volného času si neklade žádné nároky na předchozí vzdělání. Ve městech i na vesnicích bývají velmi často zakládány tzv. **Kluby seniorů**. Ty se nezaměřují ani tak na formální vzdělávání svých členů, ale především na vzdělávání neformální. Kluby seniorů pro své členy připravují bohatou nabídku aktivit a senioři mohou trávit společně čas buď přímo v klubu, nebo se mohou účastnit i různých výletů, kulturních akcí, besídek aj.⁷⁴

Jedná se o nejrozšířenější typ institucionalizovaného sdružování seniorů a zaměřuje se především na zájmovou činnost seniorů.⁷⁵

Virtuální univerzity třetího věku (VU3V) jsou formou dálkového vzdělávání pro ty zájemce, kteří z nějakého důvodu nemají možnost účastnit se přednášek na univerzitách třetího věku. VU3V může nalézt v tzv. konzultačních střediscích. Jak napovídá samotný název, nejedná se o klasickou výuku, kdy senior dochází na přednášky a poslouchá přednes vyučujícího, ale výuka je zprostředkována pomocí audiovizuálního záznamu z přednášky.

---

⁷¹ srov. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 136

⁷² srov. MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 139

⁷³ srov. KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). s. 53

⁷⁴ srov. ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. s. 199-200

⁷⁵ srov. PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů* : studijní texty pro distanční studium. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 79

Senioři mají možnost v pravidelných termínech docházet buď přímo do konzultačních středisek, nebo si mohou záznam pustit i v pohodlí domova.⁷⁶

Toto zprostředkování výukových materiálů samozřejmě skýtá velké výhody pro seniory, kteří se nemohou klasických přednášek účastnit například kvůli zdravotnímu stavu nebo z důvodu vzdálenosti od univerzitních měst.

Univerzity třetího věku a jim podobné instituce jsou tedy možností pro seniory, jak kvalitně naplnit svůj volný čas, získat nové dovednosti a vědomosti, posílit sociální vazby s vrstevníky, nebo najít nový okruh zájmů. Nabídka je pro seniory koncipována tak, aby byla dostatečně široká a zároveň zajímavá přímo pro ně. Je dobré, že společnost se snaží o seniory pečovat i po duševní stránce těmito, výše zmíněnými způsoby.

2.9. O univerzitách zapojených do výzkumu

V této kapitole uvedu přehled univerzit a akademie třetího věku, které se zapojily do mého výzkumu. Uvádím i přehled oborů, aby bylo jasné, z jakých oborů a škol se respondenti mého výzkumu účastnili. Podařilo se mi distribuovat dotazníky mezi studenty univerzit a akademie třetího věku uvedených v této kapitole.

2.9.1. Univerzita třetího věku na VŠE Praha v Jindřichově Hradci

Nabídka studia na U3V je založena na myšlence umožnit účast na celoživotním vzdělávání co nejširšímu okruhu dospělých zájemců v důchodovém věku. Jejím posláním je vedle rozvoje vzdělanosti plnit i funkci společenskou, tj. pomáhat v rozvoji kontaktů mezi lidmi a výměně názorů a zkušeností.

Komu je U3V na Fakultě managementu VŠE určena? Seniorům ve starobním důchodu a zájemcům v invalidním důchodu (jen pro doplnění počtu účastníků v kurzech)

Nabídka oborů: Informatika, společenské vědy, jazyky, zdravotní a tělovýchovné obory.⁷⁷

---

⁷⁶ srov. VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. s. 121-150

⁷⁷ srov. HAJDÍK, Vysoká škola ekonomická v Praze. Vysoká škola ekonomická v Praze [online]. Copyright © 2000 [cit. 17.03.2020]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/>

2.9.2. Univerzita třetího věku na Teologické fakultě JČU v Českých Budějovicích

Nabízené obory:

Křesťanské symboly v krajině Novohradských hor - LS

Péče o duchovní rozměr člověka - 2. semestr studia

Trénink paměti - techniky, triky a hrátky s pamětí, aneb nedovolme mozku stárnout

Péče o duchovní rozměr člověka - prohlubující kurz II.

Rozmanitosti (nejen) z českých dějin a jejich výročí v roce 2020

Křesťanské symboly v krajině Novohradských hor

Poutní cesta Via Nova (šumavská část)

Duchovní doprovázení v životě křesťana

Španělština pro seniory 7 (kurz pro mírně pokročilé)

Trénink paměti a koncentrace ⁷⁸

2.9.3. Akademie umění třetího věku na ZUŠ Vítězslava Nováka Jindřichův Hradec

Akademie umění třetího věku je určena pro osoby v postproduktivním věku, tj. pro seniorky, seniory a občany ve věku 55+. Poskytne jim odborné studium ve všech uměleckých oborech – hudebním, výtvarném, tanečním a literárně-dramatickém. Zájemcům umožní smysluplné a aktivní naplnění volného času specificky zaměřeným studiem, které bude vhodně naplňovat jejich potřeby, a to jak psychické- tvořivost, seberealizace, uplatnění, tak sociální- navázání nových kontaktů s vrstevníky podobných zájmů, veřejné vystupování apod.

Cílem Akademie je motivovat občany seniorského věku k aktivnímu přístupu k životu a posílení jejich duševní i fyzické kondice prostřednictvím umění. V Jindřichově Hradci tak vznikla komplexně pojatá veřejná instituce, která je otevřená pro umělecké vzdělávání všech generací, což je v porovnání s většinou jiných měst v České republice ojedinělé.

---

⁷⁸ srov. Teologická fakulta. Teologická fakulta [online]. Copyright © Copyright 2020 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích [cit. 17.03.2020]. Dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/>

Vzdělávání v uměleckých oborech bude personálně zabezpečeno kvalifikovanými a plně aprobovanými pedagogy z řad učitelů ZUŠ nebo specializovanými lektory z oblasti celoživotního vzdělávání. Bude probíhat formou didakticky přizpůsobených individuálních či skupinových výuk, přednášek, cvičení, seminářů, návštěv koncertů a představení, rozdělených do pololetních částí, tzv. zimních a letních semestrů, jednou za čtrnáct dní v trvání 1 - 2 vyučovací hodiny, převážně v dopoledních hodinách, ale ke studiu lze využít i čas večerní.

Nabídka jednotlivých oborů:

- **literárně-dramatický obor** - zaměření hlavně na autorské psaní, práci s textem (interpretace, dramaturgie)
- **výtvarný obor** - malba, kresba, grafika, keramika,
- **taneční obor** - taneční příprava, klasické taneční techniky, současný tanec
- **hudební obor** - hudební nauka, hra na kytaru, klavír, cembalo, housle, violu, violoncello, akordeon, zobcovou a příčnou flétnu, klarinet, saxofon, trubku a základy improvizace, pěvecký sbor

V průběhu vzdělávání nejsou studenti hodnoceni a semestry nejsou zakončeny zápočtovým týdnem ani zkouškou. Účastník studia, který splní po dvou letech stanovené podmínky, se stane absolventem Akademie umění třetího věku a bude mu vydán certifikát na slavnostní promoci.⁷⁹

---

⁷⁹ srov. ZUŠ VN | . ZUŠ VN | [online]. Dostupné z: <http://www.zus-jhradec.cz/>

3. Praktická část

3.1. Cíl práce

Hlavním poznávacím cílem práce bylo zjistit, jaká je motivace seniorů ke studiu na univerzitách třetího věku.

Dílčí cíle:

1. Symbolickým cílem práce je zjistit spokojenost seniorů s U3V a stanovit vybrané aspekty studia, které pozitivně zasahují do života účastníků, případně zhodnotit, jak celkově senioři své studium reflektují.
2. Aplikačním cílem této práce je zjistit, jak přivést na univerzity třetího věku nové zájemce o studium. K dosažení tohoto cíle byly použity otázky jak v kvantitativní, tak v kvalitativní části výzkumu, které se zabývaly informovaností seniorů, tím jaké obory si nejvíce volí a také tím, jaký způsob výuky jim nejvíce vyhovuje.
3. Potvrdit nebo vyvrátit stanovené výzkumné předpoklady.

3.2. Metodologie

Pro tuto diplomovou práci jsem zvolila kombinaci kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu, která je dle Švaříčka a Šedové vhodná zejména díky maximální využitelnosti silných stránek každého přístupu.⁸⁰

Převládá kvantitativní metoda, doplněná o kvalitativní vyhodnocení pro holistický pohled na danou problematiku.

V kvantitativní části práce jsem využila metodu dotazníku pro získání potřebných dat. Dotazník je způsob psaného řízeného rozhovoru. Na dotazy, které jsou na rozdíl od rozhovoru psané, se vyžadují písemné odpovědi.⁸¹

Metoda dotazníku se zařazuje do kategorie kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum zachycuje realitu pomocí měřitelných proměnných a jeho cílem je mimo jiné nalézt vztahy mezi těmito proměnnými.⁸²

---

⁸⁰ srov. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 27

⁸¹ srov. Dotazník / Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, Csc. : 2014:
http://www.ped.muni.cz/wpsy/koh_dotaznik.htm

Dále jsem pro doplnění využila metodu ohniskové skupiny. Metoda ohniskové skupiny se s ohledem na to, že jsem ji chtěla využít pro rozvoj kvantitativního výzkumu, jevila jako ideální.

Patton spatřuje výhody ohniskové skupiny v tom, že se interakce mezi účastníky vzájemně konfrontují, podporují, čímž jsou jejich názory vzájemně sladěny, kontrolují se a tím zvyšují věrohodnost jednotlivých výpovědí.⁸³

Neméně důležité jsou i poutavé, zábavné a motivační prvky této metody. Morgan spatřuje klady této výzkumné metody v možnosti pozorovat v omezeném časovém úseku množství předmětných interakcí, které může badatel řídit a usměrňovat.⁸⁴

Krom kladů je nutno zmínit i limity, které jsou pro ohniskové skupiny typické. Patton zmiňuje zejména značné nároky na samotného moderátora, který je nucen řídit rozhovor tak, aby nedominovaly jedna nebo dvě výrazné osobnosti a aby méně verbálně disponovaní účastníci byli povzbuzováni ke sdílení svých postojů.⁸⁵

Dále je zmiňován fakt, že v rámci ohniskové skupiny může nastat situace, kdy si tzv. participanti uvědomují, že jejich pohled na věc je v menšině, proto raději mlčí, neboť nechtějí riskovat negativní reakce většiny.

Švaříček a kol. uvádí, že se ohniskové skupiny používají v pedagogických výzkumech zejména při zkoumání témat, kdy klíčovou roli hrají určité skupinové fenomény, jako např. stimuly, bariéry a další činitele, kteří vyplývají z příslušnosti k určité skupině.⁸⁶

Dotazník k této diplomové práci vyplnilo 108 studentů univerzit a akademie umění třetího věku v průběhu dvou měsíců (prosinec 2019, leden 2020). Dotazník byl šířen v tištěné formě (vzhledem k věku respondentů a jejich neznalosti informačních technologií), výsledky byly tedy zpracovány manuálně a tvorba grafů tudíž byla náročnější. Velkou předností výzkumu dotazníkem je rychlost získávání dat.

---

⁸² srov. VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ. *Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. s. 47

⁸³ srov. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 185

⁸⁴ srov. MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2001. Metodologie. s. 22.

⁸⁵ srov. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 185

⁸⁶ srov. Tamtéž

Šetření bylo provedeno za pomoci kvantitativního dotazníku společně s rozhovory na dané téma u některých dotazovaných, tak aby odpovědi směřovaly k podstatě výzkumu. Dotazník označujeme jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí, samotný dotazník je pak soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny.*“⁸⁷

Dotazník je vytvořen mou vlastní iniciativou na základě nastudované literatury, v něm byly stanoveny takové otázky i odpovědi, aby naplňovaly cíl diplomové práce a to tak, aby odpovědi byly tematicky zastoupeny pro objektivní zpracování a nenutily respondenta zařadit se do některé z nabízených variant a skutečně vypovídaly o jeho osobě.

K vyplňování dotazníku byli přizváni studenti univerzit třetího věku bez ohledu na druh studovaného oboru, ročníku studia či pohlaví.

Respondenti byli získáváni způsobem, který bývá označován jako metoda sněhové koule. Miovský k této metodě uvádí: „*Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy.*“⁸⁸

Na začátku procesu jsem tedy celkový počet 110 dotazníků rozdala mezi své blízké příbuzné studující na univerzitách třetího věku, ti mi během studia dotazníky distribuovali mezi své spolužáky.

Vyplněných dotazníků se mi vrátilo 108, což je návratnost 98,18%.

V dotazníku bylo respondentům položeno 22 otázek, z nichž 19 má povahu uzavřené otázky s možností výběru, nebo případně polouzavřené otázky, kde je možno doplnit i odpověď jinou, než je respondentovi předkládána, u čísla 11 se jedná o otázku filtrovanou. Tři otázky mají charakter otevřené výpovědi, kdy respondent nemá na výběr z možností, ale odpovídal dle svých osobních dat, dle pocitů, zážitků a dojmů a svou odpověď dopisoval.

Vyhodnocování těchto otázek bude prováděno vždy uvedením tří nejčastěji zmiňovaných jevů. U ostatních otázek je vyhodnocování prováděno uvedením absolutních i relativních četností s přesností na jedno desetinné místo.

---

⁸⁷ GAVORA P., 2000: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. s. 99

⁸⁸ MIOVSKÝ, Michal, ed. Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. Metodika (Úřad vlády České republiky). s. 19

3.3. Výzkumné předpoklady

Hypotéza 1 – Na U3V studuje více žen než mužů. Ženy jsou aktivnější než muži v oblasti dalšího vzdělávání.

Tuto hypotézu jsem stanovila na základě prostudovaného výzkumu Blahové z roku 2012, ze kterého vyšlo, že v jejím výzkumu výrazně převažoval počet žen nad počtem mužů. A to 83,1% žen a pouze 16,9% mužů.⁸⁹

Hypotéza 2 – Na U3V studuje většina seniorů s dokončeným vysokoškolským vzděláním. Předpokládám, že dále studovat budou senioři s dokončeným vysokoškolským vzděláním, protože nechtějí ztrácet kontakt se současným vývojem.

Tento předpoklad jsem stanovila na základě osobní zkušenosti. Předpokládala jsem toto, neboť většina mých blízkých studujících na univerzitách třetího věku má dokončené vysokoškolské vzdělání.

Hypotéza 3 – Předpokládám, že prioritním motivem ke studiu U3V je udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací, které seniorům pomohou orientovat se v současné, rychle se měnící době.

Tuto hypotézu stanovuji na základě výzkumu Petřkové z roku 1998, ze kterého vychází hned několik klíčových aspektů motivace seniorů ke studiu. Například také kompenzační funkce, naplňování potřeby životního řádu apod.⁹⁰

---

⁸⁹ srov. BLAHOVÁ, Romana. *Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace*. [online] Olomouc 2012. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://theses.cz/id/0tksfb/DP_Blahov.pdf
Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D. s. 47

⁹⁰ srov. ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). s. 83

3.4. Kvantitativní výzkum

3.4.1. Výzkumný soubor

Distribučováno bylo celkem 110 dotazníků určeným respondentům. Dotazník vyplnilo celkem 108 respondentů (návratnost 98,2%).

Předem jsem nestanovila poměr žen a mužů, které chci pro svůj výzkum získat, neboť jsem na základě výzkumu Blahové z roku 2012 chtěla sledovat vývoj gendrového rozložení na univerzitách třetího věku.⁹¹

Kritéria dotazníku:

1. pohlaví: muži i ženy,
2. studenti univerzit třetího věku,
3. věk nad 50 let.

Věk nad 50 let jsem zvolila na základě toho, že dovršení 50 let je podmínkou pro přijetí do programu univerzit třetího věku.⁹²

---

⁹¹ srov. BLAHOVÁ, Romana. *Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace*. [online] Olomouc 2012. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://theses.cz/id/0tksfb/DP_Blahov.pdf Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D. s. 47

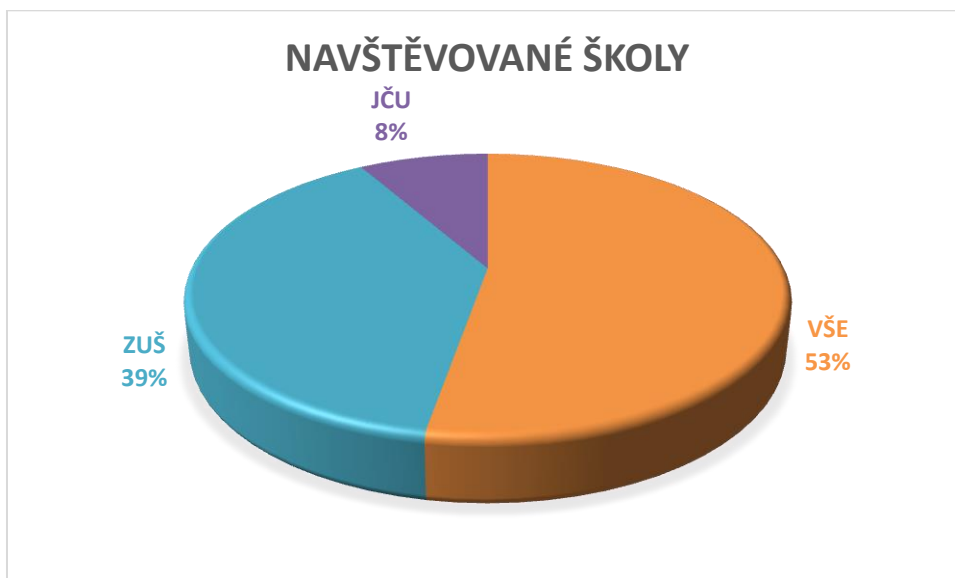
⁹² srov. Univerzita třetího věku - UJEP | Univerzita J. E. Purkyně. [online]. Dostupné z: <https://www.ujep.cz/cs/univerzita-tretiho-veku>

3.4.2. Výsledky kvantitativního výzkumu

Otázka č. 1 - Na které škole studujete?

53 % (57) respondentů odpovědělo, že studuje na VŠE v Jindřichově Hradci. 39 % (42) jich navštěvuje ZUŠ také v Jindřichově Hradci a zbylých 8 % (9) dotazovaných je z Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.

Obrázek 1: Navštěvované školy

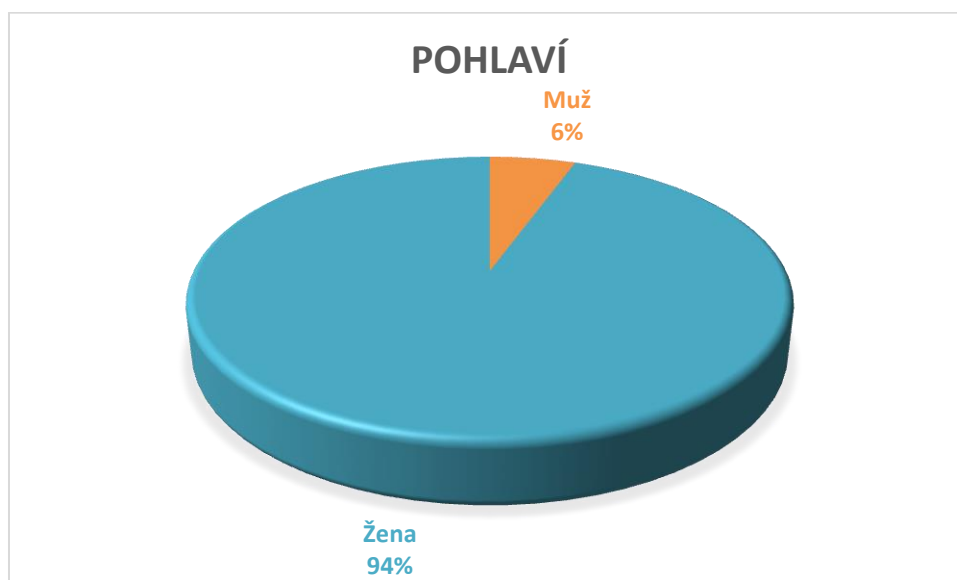
Komentář: Nadpoloviční většina respondentů, které jsem získala, navštěvuje univerzitu třetího věku na Vysoké škole ekonomické v Jindřichově Hradci. Poměrně velká část navštěvuje také Základní uměleckou školu v Jindřichově Hradci a pouze malá část dotazovaných navštěvuje Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích. Myslím, že pro účely mé práce je tento vzorek dostačující a je důležité, že nemám respondenty pouze z jedné univerzity třetího věku, kvůli rozmanitosti oborů a také kvůli různým typům lidí, navštěvujících různé univerzity. Tato diverzita respondentů mi umožňuje širší rozhled napříč různými univerzitami.

Otázka č. 2 - Jakého jste pohlaví?

Pouze 5,6 % (6) dotazovaných jsou muži a 94,4 % (102) dotazovaných jsou ženy.

Obrázek 2: Pohlaví respondentů

Komentář: Ve velké převaze studují ženy. Pouze pár jedinců mužského pohlaví se snaží v pokročilejším věku vzdělávat. Z výsledků průzkumů Českého statistického úřadu vyplývá, že v ČR je poměrně více vdov, než vdovců⁹³ a to může ovlivnit, že v životě žen v důchodovém věku tak vzniká prostor ke studiu právě univerzit třetího věku, a to z důvodu hledání náplně volného času po smrti partnera. Tato otázka je přímou odpovědí na hypotézu 1 a shoduje se s výzkumem Blahové z roku 2012, který zachycuje převažující počet žen nad počtem mužů, a to 83,1% žen a pouze 16,9% mužů.⁹⁴ V mém případě byla převaha ženského pohlaví v okruhu respondentů ještě vyšší.

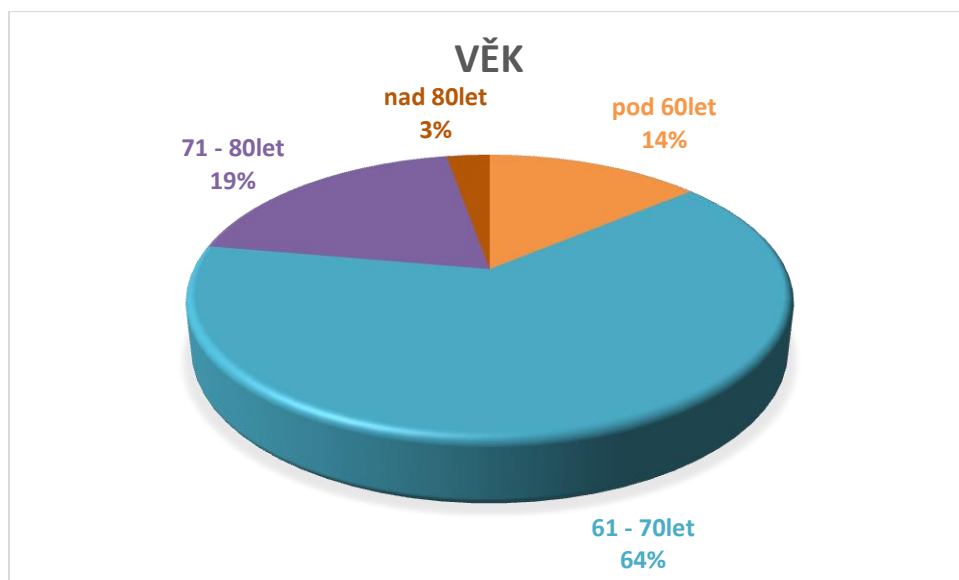
⁹³ srov. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright © [cit. 19.02.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25627994/310035142d.pdf/f3dd5b37-69e4-454d-8f00-a5f944fa3f8a?version=1.0>

⁹⁴ srov. BLAHOVÁ, Romana. *Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace*. [online] Olomouc 2012. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://theses.cz/id/0tksfb/DP_Blahov.pdf
Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D. s. 47

Otázka č. 3 - Kolik Vám je let?

14 % (15) respondentů je mladších než 60 let. Nejpočetnější skupinou jsou lidé ve věku 61 – 70 let, kteří tvoří 64 % (69) výzkumu. 19 % (21) zastupují lidé, kterým je 71 – 80 let a nejméně početnou skupinou, pouze 3 % (3), jsou starší 80 let.

Obrázek 3: Věk respondentů

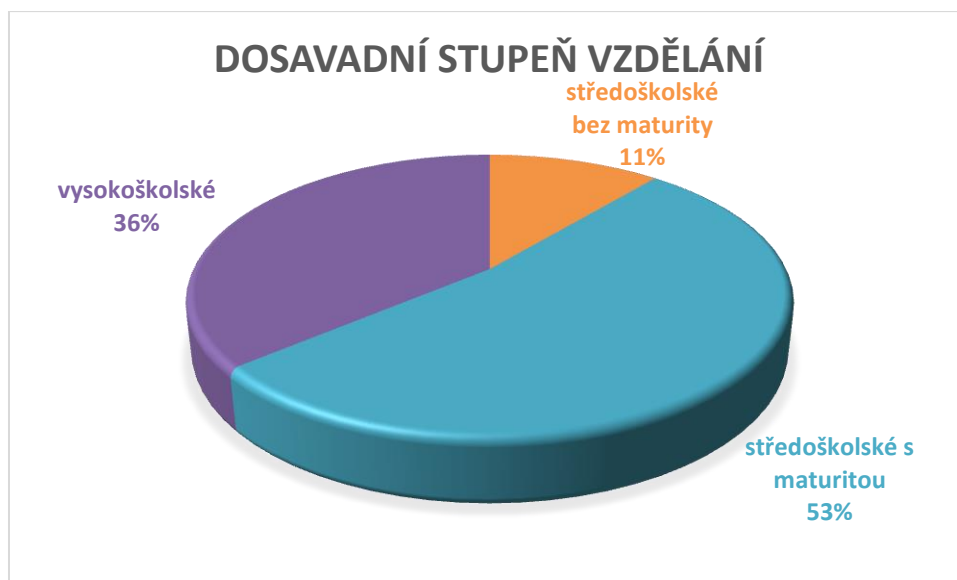

Komentář: Lidé, kteří se rozhodli dále se vzdělávat, jsou nejčastěji ve věku 61 – 70 let. Nezanedbatelnou část tvoří, ale i lidé do 80-ti let a lidé pod 60 let. Nejméně se vzdělávání věnují lidé starší než 80 let. Zde si myslím, že výsledek souvisí zejména s tím, že lidé mladší 60 let většinou ještě vykonávají své zaměstnání, a proto jsou časově dostatečně vytíženi. Naopak lidem nad 80 let může často ve studiu bránit zdravotní stav a například horší pohyblivost.

Otázka č. 4 – Jakého nejvyššího stupně vzdělání jste dosáhl/a?

11 % (12) respondentů vystudovalo střední školu, kterou neukončili maturitní zkouškou. 53 % (57) odpovídajících má vystudovanou střední školu i s maturitou a zbylých 36 % (39) vystudovalo vysokou školu.

Obrázek 4: Dosavadní stupeň vzdělání

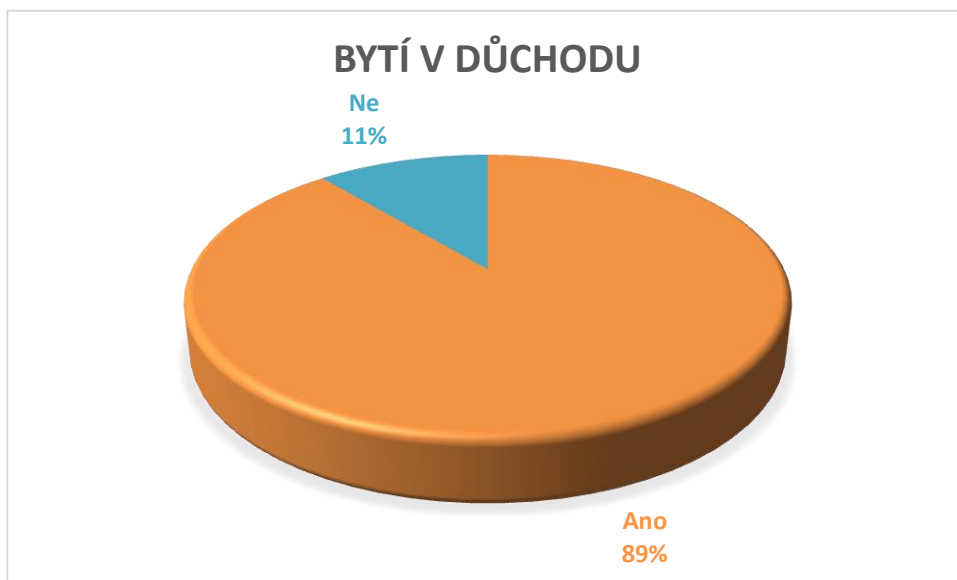

Komentář: Požadavkem pro studium U3V je na většině vysokých škol dosažené středoškolské vzdělání s maturitou. Z tohoto důvodu v dotazníku nebyla jedna z možností odpovědi základní vzdělání, ale pouze středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Nejpočetnější skupinou lidí, kteří se dále vzdělávají v pokročilejším věku, tvoří lidé se středoškolským vzděláním s maturitou. Méně poté lidé, kteří vystudovali vysokou školu a nejméně je lidí, kteří vystudovali střední školu bez maturity. Zde můžeme pozorovat, že touhu po vzdělávání v seniorském věku nejvíce pociťují středoškolsky vzdělaní lidé, kteří mají maturitu. Vysokoškolsky vzdělaní mají také v tomto grafu velké zastoupení a to si myslím, že zejména z toho důvodu, že jsou studijní typy a vzdělávání jim není cizí ani v důchodu. Středoškoláci bez maturit (učňovské obory) jsou možná spíše orientováni na praktické a manuální činnosti, a proto se raději i ve svém volném čase věnují jim.

Otázka č. 5 – Jste nyní v důchodu?

89 % (96) dotazujících odpovědělo, že nyní v důchodu jsou. 11 % (12) respondentů ještě v důchodu není.

Obrázek 5: Bytí v důchodu

Komentář: Pouze 11 % lidí, kteří navštěvují univerzity třetího věku, ještě nejsou v důchodu. Dotazovaných 89 % již v důchodu je. Tento graf navazuje na můj komentář u otázky věku. Zde je možné vidět, že univerzity třetího věku primárně opravdu slouží lidem v penzi. Je to zejména z časových důvodů. Pro rozšíření o studenty ještě pracující by univerzity třetího věku mohly zvolit odpolední vyučovací časy nebo například víkendové programy. Z mého průzkumu vyplývá, že velká většina výuky probíhá spíše v dopoledních hodinách, a proto je návštěvnost ještě pracujícími lidmi tak nízká. Univerzity třetího věku v České republice jsou určeny lidem od 50 let. Tento věk je ale vždy stanoven vnitřními předpisy dané školy.

„V České republice je celoživotní vzdělávání (dále CŽV) ustanoveno v paragrafu 60 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Jedná se o poměrně krátký paragraf s pouhými třemi odstavci, který umožňuje (nikoliv nařizuje) vysokým školám realizovat programy celoživotního vzdělávání (zájmově či profesně zaměřené). Co se týče podoby studia, tak zákon nechává vysokým školám zcela volnou ruku a pouze stanovuje, že si podrobnosti školy samy určí pomocí vnitřního předpisu.“⁹⁵

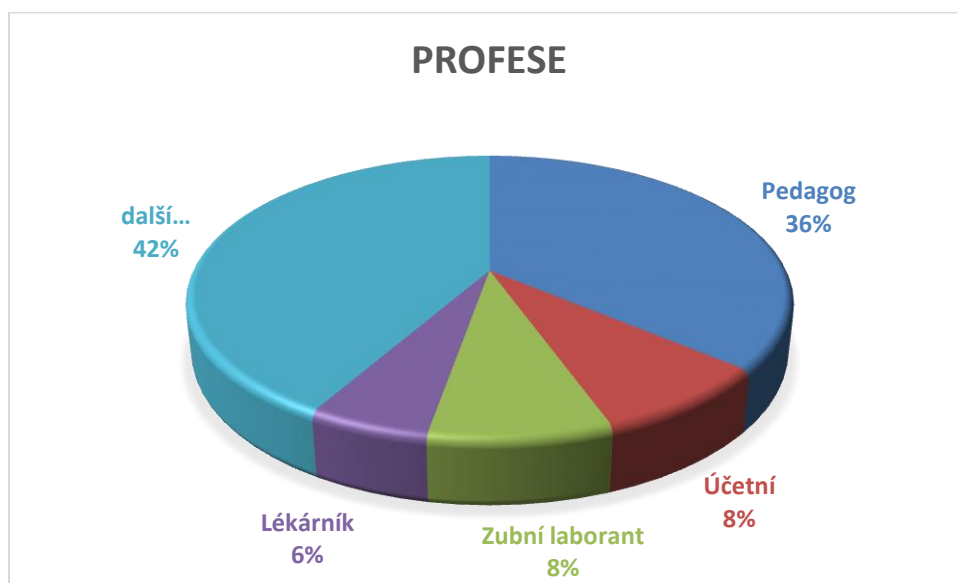
⁹⁵ Celoživotní vzdělávání v ČR: legislativa a statistika | by Pavel Šáda | EDTECH KISK | Medium. Medium – Get smarter about what matters to you.[online].Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/celo%C5%BEivotn%C3%AD-vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD-v-%C4%8Dr-legislativa-a-statistika-2bf2df78e2a9>

Být ve starobním důchodu tedy není podmínkou pro studium univerzit třetího věku a ve většině institucí tuto podmínku určuje dosažení věku daného vnitřními předpisy.

Otázka č. 6 – Jakou profesí jste vykonával/a před nástupem na U3V nebo stále vykonáváte?

36 % (39) dotazovaných pracovalo nebo pracuje ve školství. 8 % (9) získala profese zubní laborant a účetní. 6 % (6) studentů pracovalo, či pracuje v lékárnách a zbylých 42 % (45) respondentů se věnovalo/věnuje jiné profesi.

Obrázek 6: Profese

V dalších profesích se objevovali například: strojní mechanik, RTG laborantka, ergoterapeut, celní deklarantka, úřednice, švadlena, finanční poradce, zootechnik, RTG asistent, masér, bylinářka, zdravotní sestra, ekonom a mnoho dalších.

Komentář: Dle výsledků můžeme vidět, že velká část respondentů pracovala v pedagogické profesi. Toto mne přivedlo k myšlence, že pro pedagogy je prostředí škol tak přirozené, že ho rádi vyhledávají i v seniorském věku. Objevovala se i další zaměstnání a byla jich velká škála. Považuji za úspěch univerzit třetího věku, že je vyhledávají lidé s rozmanitým zaměřením a zájmy.

Otázka č. 7 – Žijete s manželem/manželkou? (Druhem/družkou)

61 % (66) respondentů odpovědělo, že žije s partnerem a 39 % (42) naopak odpovědělo, že s partnerem nežije.

Obrázek 7: Život s partnerem

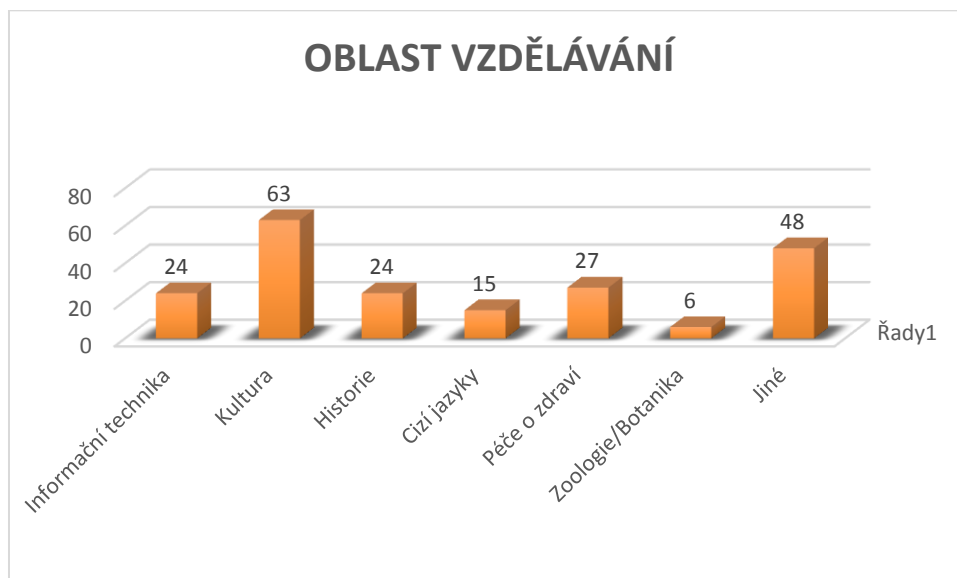

Komentář: Dle výsledků můžeme vidět, že nadpoloviční většina respondentů žije s partnerem. Zbýlých 39 % odpovídajících má samostatnou domácnost, nebo jí sdílí s někým jiným. Tato otázka se v mém výzkumu objevila zejména z důvodu vyvrácení, či potvrzení mé teorie, že vyšší počet žen na univerzitách třetího věku souvisí s vyšším počtem vdov v ČR (viz. Otázka č. 1). Po bližším zkoumání jsem ale zjistila, že celkově více respondentů nežije samotných, a to bez ohledu na to, zda jde o ženy či muže. Na univerzitách třetího věku jsou dokonce často k vidění manželské/partnerské páry, kteří programy pro seniory navštěvují společně.

Otázka č. 8 – V jaké oblasti se vzděláváte?

22 % (24) respondentů studuje informační techniku, 58 % (63) studuje kulturu, 22 % (24) odpovídajících se zabývá historií. Dále 14 % (15) jedinců studuje cizí jazyky, 25 % (27) se zabývá péčí o zdraví. Nejméně 5,5 % (6) studuje biologii či botaniku a 44,5 % (48) studuje jiné nevybrané obory.

Obrázek 8: Oblast vzdělávání

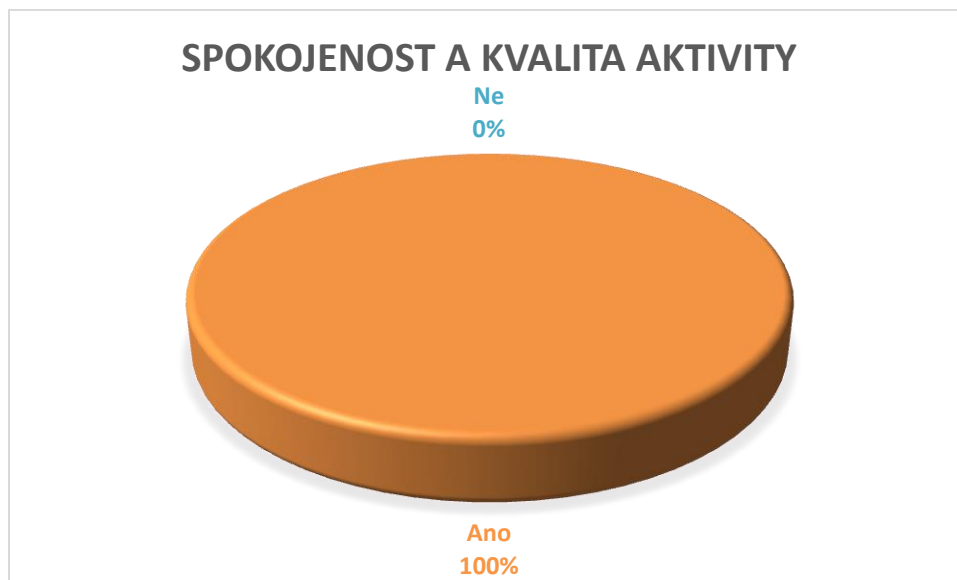

Komentář: Nejstudovanější obor na U3V je dle výsledků jednoznačně kultura. To je způsobeno tím, že nejvíce respondentů v mém výzkumu pocházelo ze Základní umělecké školy v Jindřichově Hradci, která se právě kulturním oborům věnuje. Dále je velký zájem o informační techniku, historii a péči o zdraví. Cizí jazyky studuje pak pouze 14 % dotazovaných a nejmenší zájem je o zoologii/botaniku. 48 respondentů vybralo také možnost „jiné“ a 39 komentářů zahrnovalo výtvarnou výchovu, která je tedy také velmi žádaná. V odpovědích se objevily i ruční práce, joga, fyto terapie, dramatická výchova a literatura. Zde můžeme pozorovat, jak širokým spektrem zájmů senioři navštěvující U3V oplývají a také jak široké spektrum oborů je jim nabízeno. Zejména kultura je velkým lákadlem, protože často zahrnuje různé taneční kurzy, dramatické kurzy nebo například umělecké kurzy a výstavy.

Otázka č. 9 – Poskytuje Vám vzdělávání uspokojení? Vnímáte jako kvalitní aktivitu vyplňující čas?

100 % (108) odpovídajících odpovědělo, že ano.

Obrázek 9: Spokojenost a kvalita aktivity

Komentář: Všichni respondenti se jednohlasně shodli, že vzdělávání je kvalitní aktivita vyplňující volný čas a že přináší uspokojení, což je nutné vnímat velmi pozitivně a je dobře, že seniorům je tato možnost nabízena a poskytuje jim rozličné možnosti vzdělávání a seberozvoje. Dále je určitě dobré vidět princip dobrovolnosti, který přináší právě spokojenost účastníků. Je logické, že pokud si člověk typ a obor vzdělávání v důchodovém věku vybere sám, je spokojen s tím, že se vybranému oboru může věnovat. Velmi mě potěšil tento stoprocentní výsledek a je pozitivní vidět, že studium univerzit třetího věku přináší potěšení. Možnost aktivního stárnutí je seniory přijímána pozitivně a možnost studovat hodnotí senioři kladně.

Ve svém výzkumu se spokojenosti věnovala v roce 2012 Romana Blahová a z jejího výzkumu vyplynulo, že 78,2% respondentů hodnotilo studium kladně, 19% respondentů neutrálně a pouze 2,8% záporně.⁹⁶

Z tohoto lze soudit, že buď si moji respondenti zvolili obor i školu velmi dobře, nebo že se od roku 2012 celková kvalita vzdělávání v seniu zlepšila.

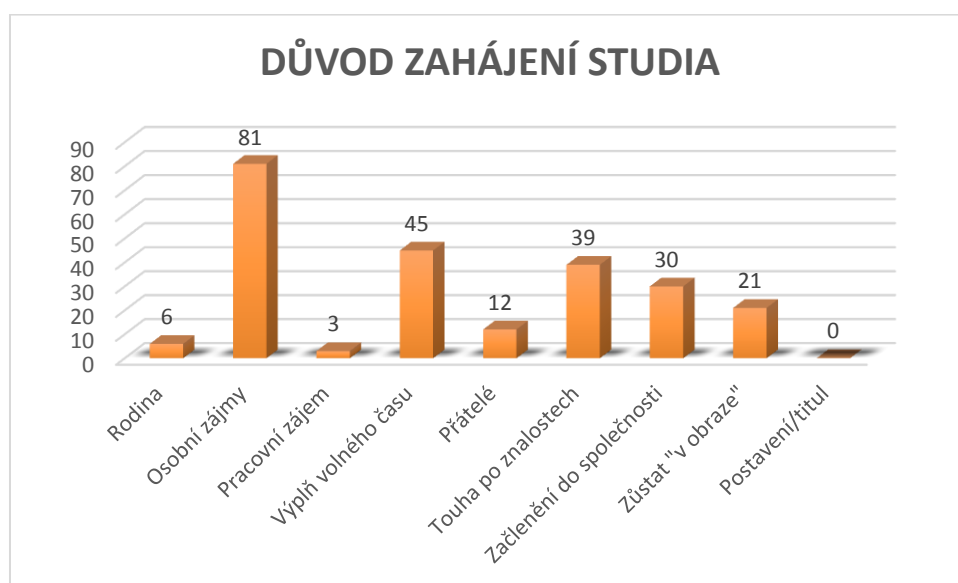
⁹⁶ srov. BLAHOVÁ, Romana. Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace. [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/0tksfb/>>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D. s.64

Otázka č. 10 – Co Vás vedlo k zahájení studia v tomto pokročilém věku?

6 % (6) respondentů odpovědělo, že začali studovat kvůli rodině, 75 % (81) začalo kvůli svým osobním zájmům, 3 % (3) studuje kvůli pracovním zájmům. 42 % (45) dotazovaných chtělo vyplnit volný čas, 11 % (12) začalo studovat kvůli svým přátelům a 36 % (39) chtělo ukojit svou touhu po znalostech. 28 % (30) začalo studovat s vidinou zařazení se do společnosti a 19 % (21) studuje proto, aby zůstali „v obraze“.

Obrázek 10: Důvod zahájení studia

Komentář: Z výsledků mi vyšlo, že nejčastější důvod zahájení studia jsou osobní zájmy. Naopak nejméně častá je vidina titulu, kterou dle odpovědí nemá nikdo a stejně tak pracovní zájem. Jedním z častých důvodů je také výplň volného času nebo třeba touha po znalostech a začlenění do společnosti. Zde už se dotýkáme přímo otázky motivace ke studiu a je znát, že nejčastěji lidé studium zahájí z osobního zájmu o určitý obor nebo činnost, která jim přináší uspokojení. Dalším důležitým motivem ke studiu může být právě vyplnění volného času, kterým sociální skupina důchodců zpravidla disponuje. Touha po znalostech v podstatě obsahuje i osobní zájem, protože touha po znalostech se většinou odvíjí od osobního zájmu o určité znalosti. Velké třicetiprocentní zastoupení má také začlenění do společnosti, které poukazuje na sociální funkci univerzit třetího věku. Dochází k organizovanému sdružování lidí podobného věku, podobného zájmu a podobných životních zkušeností. Na stejném principu fungují například zájmové kroužky v případě dětí.

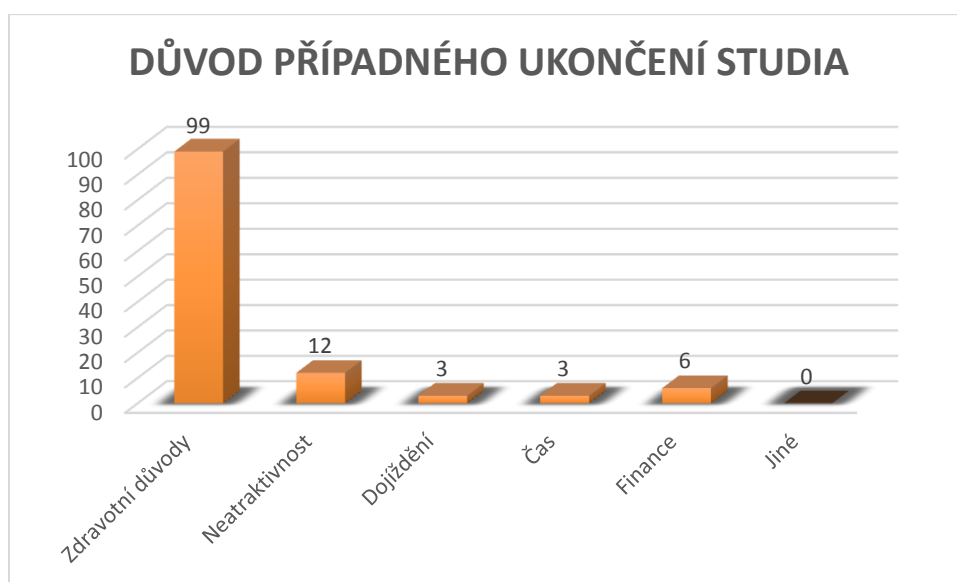
Otázka č. 11 – Jak dlouho studujete univerzitu třetího věku?

U této otázky jsem získala opravdu rozmanité odpovědi. Dotazovaní odpověděli v rozmezí 2 – 132 měsíců. Nejčastější odpověď byla 18 měsíců (21) a následovalo 12 měsíců (12).

Otázka č. 12 – Z jakých důvodů byste studium ukončil/a?

92 % (99) dotazovaných zodpovědělo, že by studium ukončilo ze zdravotních důvodů, 11 % (12) by se přestalo vzdělávat kvůli neatraktivnosti studia, 3 % (3) by bylo odraženo od studia dojížděním či nedostatkem času a 6 % (6) respondentů by studium ukončilo kvůli financím.

Obrázek 11: Důvod případného ukončení studia

Komentář: Dle výsledků je jasné, že v seniorském věku by byly největší překážkou zdravotní indispozice. Opravdu malé procento lidí by se přestalo vzdělávat kvůli dojíždění, nedostatku času, či financím. A pouze pár jedinců by přestalo do U3V docházet kvůli neatraktivnosti studia. Zde je hezky možné sledovat priority v životě seniorů a vidíme, že často na prvním místě je právě zdravotní stav a důchodci si uvědomují, že to je to, co je může opravdu omezit v jejich volnočasových aktivitách.

V komparaci s výzkumem Romany Blahové mi vychází velmi podobné výsledky. V jejím výzkumu byly také nejčastější odpovědi pro ukončení studia zdravotní důvody (61,2%) a druhou, poměrně četnou odpovědí byly důvody finanční (14,1%).⁹⁷

Nejčastější důvody pro ukončení studia jsou tedy dle vývoje stále stejné. Je zřejmé, že opravdu stěžejní je pro seniory zdravotní stav, jehož komplikace často s věkem přichází a jemuž se podřizuje veškeré dění v jejich běžném životě.

Otázka č. 13 – Věnujete se ještě dalšímu typu seberozvíjení?

69 % (75) respondentů odpovědělo, že se věnují ještě jinému typu seberozvoje. Naopak 31 % (33) dotazovaných odpovědělo, že jiné seberozvíjení neprovozuje.

Obrázek 12: Jiné druhy seberozvíjení

Komentář: Nadpoloviční většina dotazovaných seniorů se věnuje seberozvíjení i mimo U3V. V odpovědích se nám objevoval nejčastěji sport, učení cizích jazyků či alternativní medicína. Někteří jedinci se však vzdělávají také např. ve výrobě šperků, turistickém značení nebo hře na housle. Zbylí respondenti (31 %) se dále nerozvíjejí. Trend aktivního stárnutí se opravdu mezi seniory rozrůstá a je vidět, že senioři rádi provozují rozličné volnočasové aktivity, které jim přinášejí řadu benefitů. Například mohou pomoci udržovat se v psychické i fyzické kondici a jsem ráda, že dnes je těchto možností pro seniory opravdu velké množství.

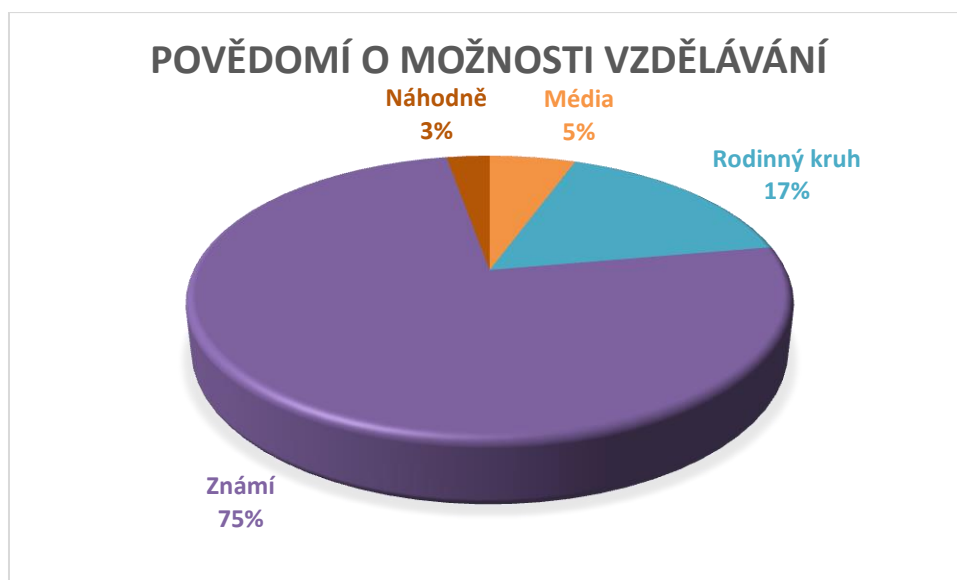
⁹⁷ srov. BLAHOVÁ, Romana. *Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace*. [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/0tksfb/>>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D. s. 62

Avramov a Mašková definují aktivní stárnutí jako naplňování „aktivního života starších lidí v různých oblastech osobního, rodinného, společenského i profesního života“. Specificky pak podle nich aktivní stárnutí klade důraz především na přetrvávající pracovní aktivitu ve stáří, aktivní účast na rodinném životě (v podobě poskytování pomoci členům rodiny či vykonávání domácích prací), aktivnímu zapojení do života komunity (především ve formě dobrovolnictví) a aktivnímu trávení volného času.⁹⁸

Otázka č. 14 – Jak jste se o možnosti vzdělávání dozvěděl/a

6 % (6) respondentů se dozvědělo o možnosti vzdělávání z médií, 17 % (18) odpovědělo, že se o U3V dozvěděli z rodinného kruhu, 75 % (81) dotazovaných se doslechlo o této možnosti od svých známých a zbylá 3 % (3) přišla k této informaci zcela náhodně.

Obrázek 13: Povědomí o možnosti vzdělávání

Komentář: Nejčastějším způsobem, jak se senioři dozvídají o U3V, je přes známé. To by mohlo kooperovat se spokojeností seniorů se vzděláváním. Nejmenší pravděpodobnost je, že se lidé dozvídají o této možnosti vzdělávání zcela náhodně. Často právě představení možnosti vzdělávání od vrstevníků může být i motivem k zahájení studia. To samé je s rodinným kruhem, často může seniora motivovat právě to, že mu známí doporučují studium, nebo pouze upozorní, že se do něj chystají pustit a zde funguje sociální skupina jako hnací motor pro rozhodnutí ke studiu. Rodinní příslušníci zase často studium doporučí, protože chtějí pro svého blízkého právě možnost udržovat, případně zlepšovat kondici.

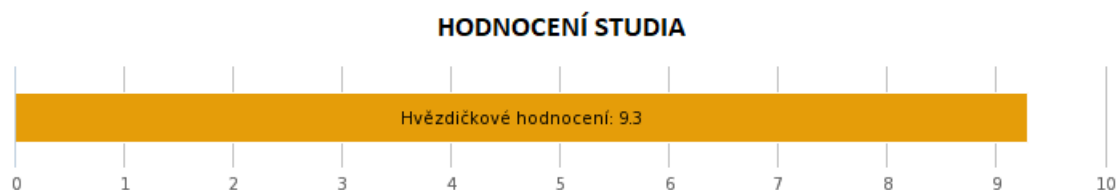
⁹⁸ srov. AVRAMOV, Dragana a Miroslava MAŠKOVÁ. Active ageing in Europe. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003. ISBN 978-92-871-5240-4. s. 24

Dalším zdrojem informací je Asociace univerzit třetího věku (AU3V) – „*Občanské sdružení institucí nabízejících a provozujících vzdělávací aktivity na úrovni vysokoškolského vzdělávání, určené občanům České republiky v důchodovém věku. Založena byla v roce 1993 z iniciativy několika dobrovolníků, kteří se na svých mateřských univerzitách zabývali vzděláváním seniorů a současně sledovali tuto problematiku v evropském a světovém měřítku. Vzdělávání seniorů patří mezi prestižní úkoly moderních a vyspělých univerzit...*“⁹⁹

Otázka č. 15 – Jak studium hodnotíte?

Respondenti měli studium ohodnotit na škále 1 – 10 s tím, že 10 je nejlepší a 1 nejhorší. 6 % (6) respondentů vybralo odpověď 1/10. Stejný počet dotazovaných, tedy 6 % (6) vybralo možnost 9/10. odpověď 8/10 zvolilo 8 % (9) dotazovaných. Zbylých 80 % (87) vybralo možnost 10/10. Konečný výsledek tedy činí 9,3/10.

Obrázek 14: Hodnocení studia

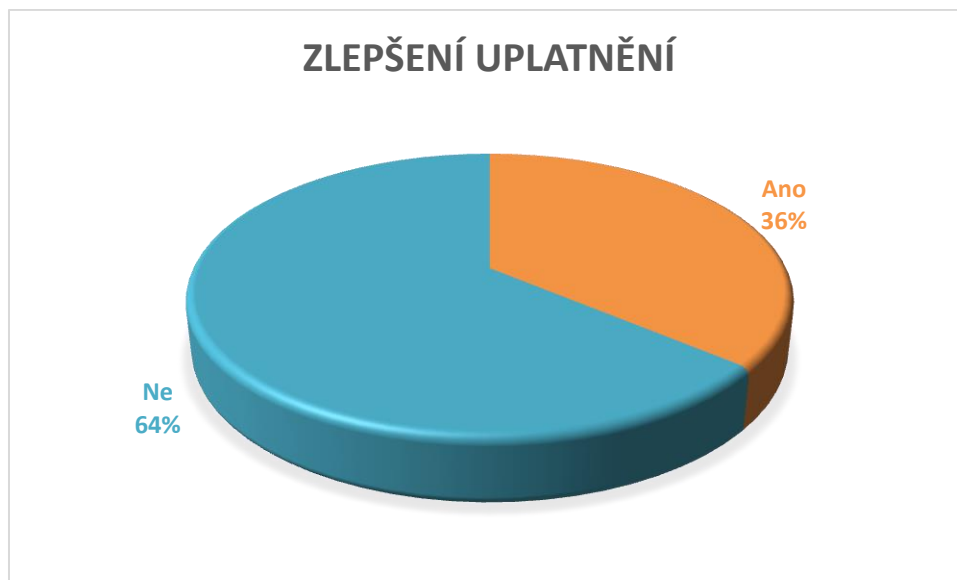
Komentář: Dle výsledků můžeme hodnotit, že respondenti jsou se studiem nadprůměrně spokojeni. Studium tedy většinu mých respondentů naplňuje pozitivním způsobem a dává jim pocit, že jim něco přináší. Pro motivaci k dalšímu pokračování ve studiu se jedná určitě o pozitivní motiv, který může seniora přesvědčit například ke studiu dalších oborů nebo k rozšiřování dalších vědomostí a dovedností.

⁹⁹ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1. s. 39

Otázka č. 16 – Očekáváte, že Vám studium pomůže k lepšímu uplatnění?

36 % (39) respondentů odpovědělo, že ano, očekávají, že jim studium vylepší uplatnění. Zbýlých 64 % (69) dotazovaných lepší uplatnění neočekává.

Obrázek 15: Zlepšení uplatnění

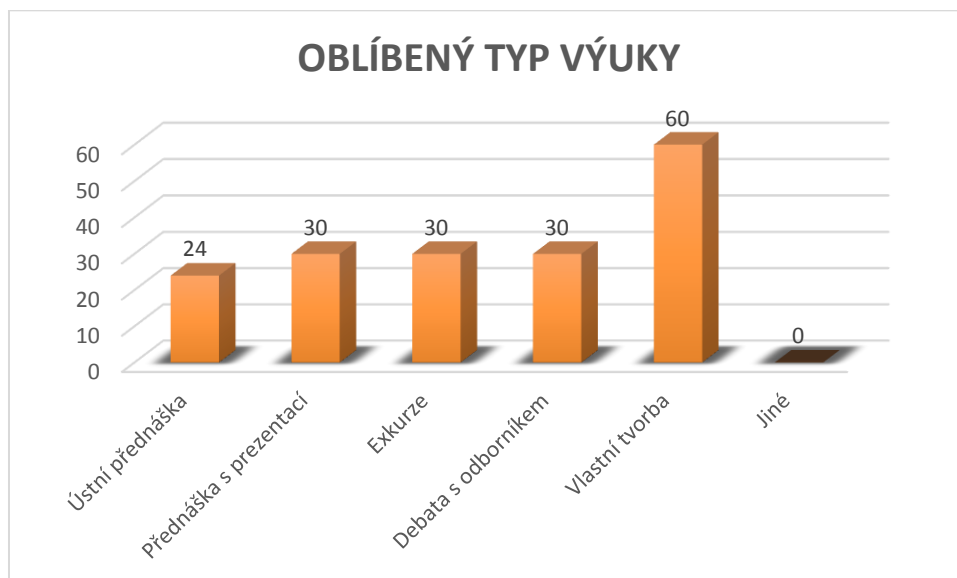

Komentář: Nadpoloviční většina dotazovaných nenavštěvuje U3V s vidinou lepšího uplatnění. Zde se zejména může jednat o možnosti brigád, pro které může být studium univerzity třetího věku relevantní. Pokud se například senior, který absolvoval studium na univerzitě třetího věku v oboru historie, uchází o brigádu v muzeu, může mu být studium nápomocno pokud, ale senior univerzitu navštěvuje právě kvůli jiné motivaci, je to podle mě naprosto v pořádku a je skvělé, že jde hlavně o jejich osobní zájmy nebo například trávení času se stejnou sociální skupinou, navazování nových přátelství, případně utužování těch stávajících.

Otázka č. 17 – Jaký typ výuky preferujete?

Respondenti mohli u této otázky vybrat více odpovědí. 22 % (24) dotazovaných vybralo jako jeden z nejpreferovanějších typů výuky ústní přednášku, dále 28 % (30) preferuje přednášku s prezentací, stejný počet respondentů preferuje také exkurzi a debatu s odborníkem a 56 % (60) seniorů vnímá jako nejzajímavější typ vlastní tvorbu.

Obrázek 16: Oblíbený typ výuky

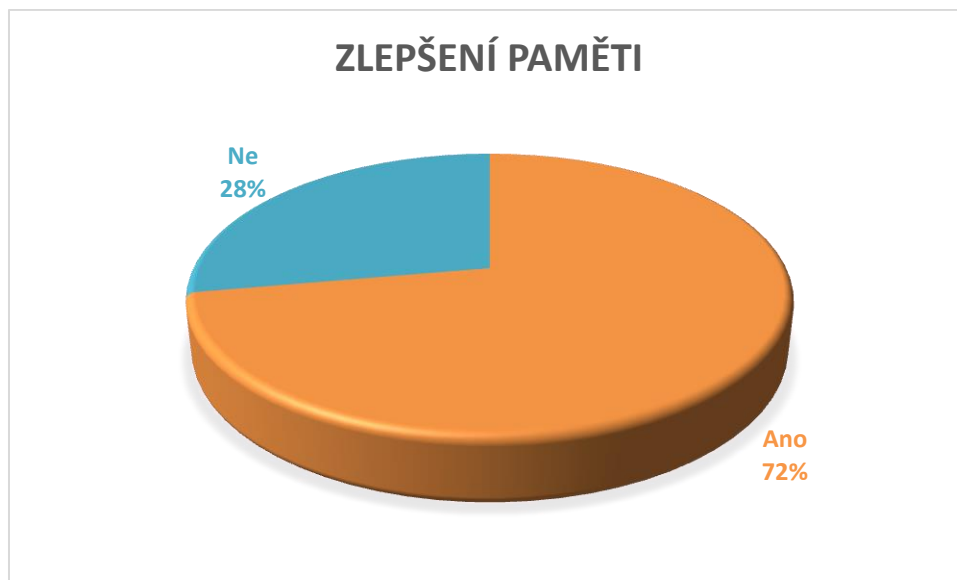

Komentář: Nejpreferovanějším typem výuky je dle výsledků vlastní tvorba. O něco méně zajímavá je poté debata s odborníkem, exkurze a přednáška s prezentací. Nejméně zajímavá je tedy pro naše respondenty ústní přednáška. Univerzity třetího věku často nabízejí právě praktickou činnost, například výtvarnou, taneční, hry na hudební nástroj atd. A je vidět, že právě tato možnost je seniorům nejsympatičtější. Dále je v případě odbornějších předmětů dokáže zaujmout odborník v daném oboru, který může přinést fundovaný a zajímavý výklad. Senioři také rádi podniknou exkurzi například do muzeí, výrobních procesů atd. Stejně spokojené je činí přednáška s prezentací, kde se ukazuje, že vizuální aspekt výuky hraje velkou roli.

Otázka č. 18 – Pociťujete při studiu zlepšení paměti?

72 % (78) dotazovaných odpovědělo, že při studiu pociťují zlepšení paměti. Zbýlých 28 % (30) respondentů zlepšení paměti nepociťuje.

Obrázek 17: Zlepšení paměti

Komentář: Nadpoloviční většina respondentů a to celých 72 % pociťuje při navštěvování U3V zlepšení paměti. Pouze 28 % tuto skutečnost nepociťuje, nebo si jí není vědoma. Je jasné, že senioři mohou zlepšení paměti díky aktivizaci na U3V pozorovat v běžných činnostech každodenního života. Ti, kteří zlepšení nevnímají, to dle zkoumání rozhodně nepovažují za negativum a velká část je spokojena i se stagnací stavu své paměti.

„Pomocí skupinového tréninku paměti se může zajistit pravidelné setkávání s vrstevníky či lidmi s podobnými zájmy či problémy. Vysokoškolské studium na univerzitách třetího věku může být způsobem nabývání nových vědomostí, tréninkem paměti, ale i místem nových společenských kontaktů.“¹⁰⁰

Tento graf tedy potvrzuje výše uvedené tvrzení a je kladným ukazatelem funkcí univerzit třetího věku. Respondenti, kteří se na svou paměť zaměřili, pocítili zlepšení a nikdo z mých respondentů nepocítil za dobu návštěvy univerzity třetího věku zhoršení. Tato informace může být potřebná při tvorbě vhodného obsahu výuky a může pomoci se v určitých činnostech na procvičování a udržování kondice paměti zaměřit.

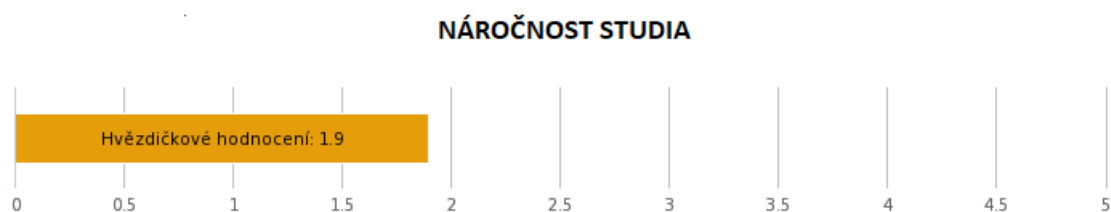
¹⁰⁰ ZRUBÁKOVÁ, Katarína a Ivan BARTOŠOVIČ. *Nefarmakologická léčba v geriatrii*. Praha: Grada Publishing, 2019. Sestra (Grada). ISBN 978-80-271-2207-3. s. 145

Otázka č. 19 – Jak hodnotíte náročnost studia na stupnici od 1 do 5?

Zde měli respondenti možnost hodnotit studium na stupnici od 1 do 5 s tím, že 1 znamenala snadné a 5 velmi náročné. 36 % (39) respondentů vybralo možnost 1 – snadné, 36 % (39) vybralo možnost 2 a zbylých 28 % (30) zvolila možnost 3 – středně náročné. Možnost 4 a 5 – velmi náročné nezvolil nikdo. Konečný výsledek byl tedy 1,9/5.

Obrázek 18: Náročnost studia

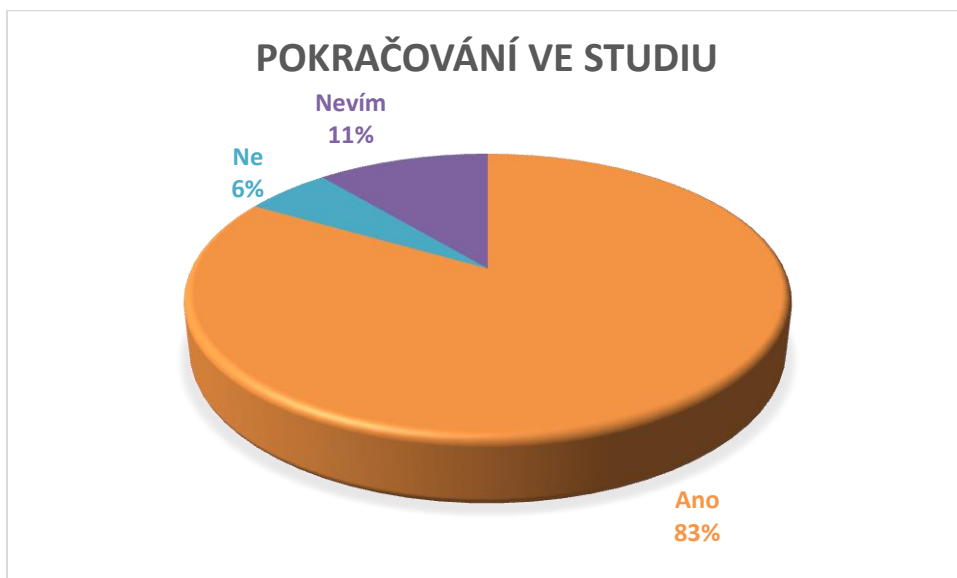
Komentář: Tato položka byla pokládána jako škálová, respondenti vybírali z možností 1-5, přičemž 1 - nejméně náročné studium, 5 - nejvíce náročné studium. Celkový výsledek je pak průměrem všech zodpovězených hodnot. Výsledná hodnota ukázala, že výzkumný vzorek považuje studium za viditelně lehké, výsledek činil 1,9.

Z výsledků nám vyšla průměrná známka 1,9 což znamená, že studium je dle dotazovaných velmi lehké náročnosti. Myslím, že v případě vzdělávání seniorů se rozhodně jedná o pozitivní zjištění, neboť neadekvátní přetěžování by seniorům mohlo snadno sebrat chuť a motivaci ke studiu. Mohlo by vyvolat pocit neschopnosti/méněcennosti a to rozhodně nejsou žádoucí pocity, vzhledem k tomu, že na univerzitách třetího věku již „formálně“ nejde o výsledky a výkon. Studium má přinášet právě potěšení z kvalitně stráveného volného času a naučit seniory něčemu novému nenásilným způsobem, případně prohloubit již nabyté znalosti.

Otázka č. 20 – Je pro Vás studium natolik atraktivní, že byste i po ukončení stávajícího programu pokračoval/a například v jiném oboru?

83 % (90) odpovídajících zvolilo možnost, že ano, studium je pro ně atraktivní natolik, že by pokračovali dál. 6 % (6) respondentů neshledává studium dostatečně atraktivní a dále by nepokračovali a zbylých 11 % (12) neví, zda by pokračovali s jiným oboru.

Obrázek 19: Pokračování ve studiu

Komentář: Většina respondentů shledává studium opravdu atraktivním, protože by byli ochotni pokračovat ve studiu dál, a to například v jiném oboru. Velmi malé procento nevnímá studium dostatečně atraktivní a někteří ještě nejsou rozhodnutí. Je to velmi pozitivní zpětná vazba pro univerzity a jsem ráda, že senioři jsou se studiem spokojeni a plánují se aktivně účastnit i do budoucna.

Otázka č. 21 – Setkáváte se se spolužáky i ve volném čase?

61 % (66) dotazujících odpovědělo, že ano, setkávají se se spolužáky z U3V i mimo vyučování ve volném čase a 39 % (42) se se spolužáky mimo studium neseťkává.

Obrázek 20: Trávení volného času se spolužáky

Komentář: Nadpoloviční většina dotazujících se setkává se spolužáky z U3V i ve volném čase, mimo vyučování. Nacházejí zde tedy nová přátelství. V doplňující otázce, kde jsem zjišťovala, z jakého důvodu tráví se spolužáky volný čas, se respondenti jednohlasně shodli, že jde o trávení času s přáteli. Dalším velkým přínosem studia tedy je navazování nových sociálních kontaktů, což zejména „osamělým“ seniorům může velmi pomoci. Mají nové sociální skupiny, které často vyhledávají i mimo studijní aktivity a přináší jim nové možnosti trávení volného času.

**Otázka č. 22 – Doporučil/a byste studium i dalším starším spoluobčanům?
(A proč?)**

100 % (108) všech dotazovaných se shodlo, že by studium doporučilo i dalším seniorům.

Obrázek 21: Doporučení studia ostatním

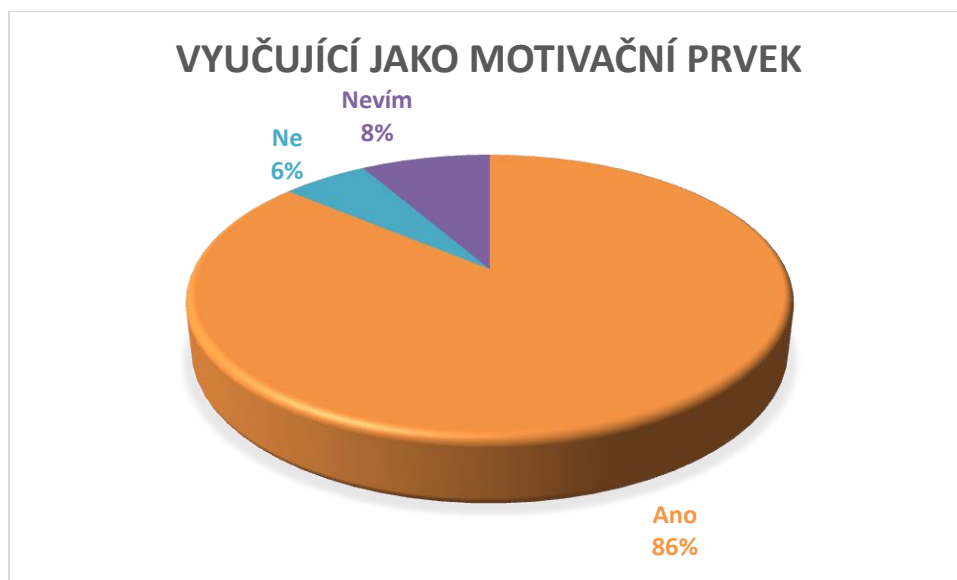

Komentář: Respondenti se jednohlasně shodli, že by studium dalším starším spoluobčanům doporučili. Všechny doplňující odpovědi zněly tak, že jde hlavně o vyplnění volného času, zpestření života, zařazení se do nějaké skupiny nebo například získání nových přátel.

Otázka č. 23 – Jsou pro vás lektori, vyučující, či přednášející motivačním prvkem?

86 % (93) dotazovaných odpovědělo, že ano, vyučující jsou pro ně motivačním prvkem, 6 % (6) respondentů nevnímá vyučující jako motivační prvek a zbylých 8 % (9) odpovědělo, že neví, zda vyučující vnímají jako motivaci.

Obrázek 22: Vyučující jako motivační prvek

Komentář: Většina respondentů vnímá své vyučující, lektory a přednášející jako motivační prvek ke studiu. Pouze malé procento dotazovaných takto své lektory nevnímá, nebo neví, zda je takto vnímají.

Rolí lektora jsem se již zabývala výše v části teoretické. Profesi s názvem Lektor ve vzdělávání seniorů zatím nikde nenalezneme. Proto je otázkou, jakými kompetencemi by takový lektor měl disponovat. Touto problematikou se zabývají například Špatenková & Smékalová, které se svou studií pokouší zjistit, zda má lektor seniorského vzdělávání být samostatnou profesí a jaké by měl mít takový lektor kompetence. Smékalová & Špatenková tvrdí, že jsou na lektora seniorského vzdělávání kladeny vysoké nároky, a proto pro profesionalizaci lektora je zapotřebí kompetenční model.¹⁰¹

¹⁰¹ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). str. 80-85

Kompetence lektora zmiňuje i AIVD (Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, z.s.) ve svém Desateru kvalitního lektora, kdy by měl kvalitní lektor doplňovat a inovovat své odborné kompetence pomocí studie odborné literatury nebo zapojení do vzdělávacích akcí.¹⁰²

3.5. Kvalitativní výzkum

3.5.1. Volba výzkumné metody

Jako výzkumná metoda pro druhou část výzkumu byla zvolena tzv. ohnisková skupina, která se s ohledem na odbornou literaturu jevila v daném případě jako nejvhodnější. Patton vidí výhody ohniskové skupiny v tom, že se interakce mezi účastníky vzájemně konfrontují, podporují, čímž jsou jejich názory vzájemně sladěny, kontrolují se a tím zvyšují věrohodnost jednotlivých výpovědí. Neméně důležité jsou i poutavé, zábavné a motivační prvky této metody.¹⁰³

Morgan spatřuje klady této výzkumné metody v možnosti pozorovat v omezeném časovém úseku množství předmětných interakcí, které může badatel řídit a usměrňovat.¹⁰⁴

Navzdory kladům je nutno zmínit i limity, které jsou pro ohniskové skupiny typické. Patton zmiňuje zejména značné zkušenosti a nároky na samotného moderátora, který je nucen řídit rozhovor tak, aby nedominovaly jedna nebo dvě výrazné osobnosti, a aby méně verbálně disponovaní účastníci byli povzbuzováni ke sdílení svých postojů. Dále je zmiňován fakt, že v rámci ohniskové skupiny může nastat situace, kdy si tzv. participantí uvědomují, že jejich pohled na věc je v menšině, proto raději mlčí, neboť nechtějí riskovat negativní reakce většiny.¹⁰⁵

Po pečlivém uvážení všech zmiňovaných kladů i záporů nebylo shledáno žádných úskalí, která by ohrožovala úspěšnou realizaci výzkumného bádání. Z toho důvodu bylo přistoupeno k plánování a designu ohniskové skupiny.

---

¹⁰² srov. Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, z.s. - Lektorské dovednosti. Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, z.s. - Úvodní strana [online]. Copyright © Copyright 2016, Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR. [cit. 15.07.2020]. Dostupné z: <https://www.aivd.cz/cz/profesionalni-lektor/>

¹⁰³ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 185

¹⁰⁴ MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*, 2. vydání, Psychologický ústav akademie věd, Brno 2001, s. 22

¹⁰⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 185

Metron a kol. uvádějí čtyři obecná kritéria pro efektivní interview v ohniskových skupinách:.,

- mělo by pokrýt maximální škálu relevantních otázek;
- poskytnout co nejspecifičtější data;
- podporovat interakce, které prohlubují pocity účastníků;
- brát v úvahu osobní kontext, který účastníky při generování reakcí na předmět výzkumu ovlivňuje.

Shrnují tato kritéria do pojmů škála, specifičnost, hloubka a osobní kontext. ¹⁰⁶

3.5.2. Plánování a design ohniskové skupiny

Klíčovým aspektem pro stanovení počtu účastníků byla snaha o získání takového množství informací, které bude dostačující pro tzv. saturaci (neboli nasycení.)

„V kvalitativním výzkumu je důležité porozumění, pochopení. Podle "grounded theory" - zakotvené teorie je zkoumání u konce tehdy, když je dosaženo nasycení tzv. saturace. Tato saturace znamená, že už další odpovědi nepřispívají k lepšímu porozumění, pochopení. Naše další zdroje dat nám nepřinášejí další informace - to je bod, kdy dochází k teoretickému nasycení.

Saturace je prostě okamžik, kdy hledání dalších informací se už stává marným, protože se opakují stále stejné odpovědi. ¹⁰⁷

3.5.3. Přípravná fáze

V přípravné fázi bylo nutné zvolit nejvhodnější způsob a strategii zaznamenávání skupinových interakcí mezi informanty. Jako nejvhodnější způsob zaznamenávání dat byla zvolena audionahrávka. Vzhledem k současné platné právní úpravě týkající se ochrany osobních údajů bylo nutné získat k tomu písemný souhlas. S ohledem na zachování anonymity informantů nejsou tyto souhlasy součástí příloh diplomové práce a byly společně s pořízenými audio záznamy skartovány.

---

¹⁰⁶ MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*, 2. vydání, Psychologický ústav akademie věd, Brno 2001, 104 s, ISBN 80-85834-77-4, s. 63

¹⁰⁷ Kvalitativní výzkum, zpracování kvalitativních dat, kódování - Metodologie výzkumu: Kolik dotazovaných potřebuji v kvalitativním výzkumu?. Kvalitativní výzkum, zpracování kvalitativních dat, kódování - Úvod [online]. Dostupné z: <http://www.petrafejkova.cz/blog/24-metodologie-vyzkumu-kolik-dotazovanych-potrebuji-v-kvalitativnim-vyzkumu>

Přípravná fáze rovněž zahrnovala stanovení míry strukturovanosti v rozsahu osmi hlavních témat tak, aby byl zajištěn přirozený rozvoj témat a bylo zřejmé, která témata mají být projednávána.

Při realizaci ohniskové skupiny jsem se snažila dodržet tuto strukturu, kterou jsem pro tyto účely vypracovala.

Moderátor má za úkol:

- navodit přátelskou atmosféru;
- pevnou organizaci práce skupiny;
- nehodnotit prezentované názory či postoje;
- podporovat vzájemný respekt členů skupiny;
- povzbuzovat k vyjádření názorů všechny informanty, věnovat všem přiměřenou pozornost;
- usilovat o plynulou strukturu diskuse.

Očekávání a pravidla účastníků:

- otevřenost všech k diskusi;
- každý názor je cenný - nejsou názory správné a nesprávné;
- vyjádření jiného názoru neznamena kritiku;
- vždy mluví pouze jeden;
- prostor k vyjádření mají všichni.

Struktura práce se skupinou:

- mít přesně vymezený cíl;
- připravit konkrétní postup (scénář);
- metody uvolňování a rozvíjení tvořivosti;
- postupovat od obecnějšího ke konkrétnějšímu;
- střídání skupinové diskuse s individuálními vyjádřeními;
- záznam hlavních bodů diskuse, upřesnění výsledků;
- ocenění práce skupiny.

3.5.4. Určení typu informantů

Ohnisková skupina byla utvořena ze seniorů navštěvujících jakýkoliv typ univerzity třetího věku v Jindřichově Hradci. Důraz byl kladen na schopnost účastníků otevřeně komunikovat a podílet se aktivně na odpovědích v rámci skupiny. Z tohoto důvodu byli vybráni účastníci, které mi pro výzkum jako své vrstevníky osobně doporučila moje babička, která věděla, že budou ochotní a otevření pro můj výzkum. Původně jsem měla domluveno šest seniorů a senierek, ale jedna seniorka se z časových důvodů ze schůzky omluvila. Vhodný počet účastníků pro polostrukturovanou ohniskovou skupinu je 6 – 12. Vyšší počet stanovuje vyšší nároky na výzkumníka, nižší počet klade příliš velké nároky na účastníky. Vzhledem k původně vhodnému počtu zúčastněných seniorů nebylo nutné nikoho vyřadit a jedná se tedy o metodu účelového výběru výzkumného vzorku, kdy byli přijati všichni vhodní účastníci splňující stanovená kritéria, kteří projeví ochotu a zájem zúčastnit se výzkumu.

Pro výzkumný vzorek byli vybráni senioři, kteří splňovali tyto předpoklady:

- věk nad 60 let
- absolventi alespoň jednoho vzdělávacího kurzu v rámci univerzity/akademie třetího věku

3.5.5. Metody získávání dat

Účastníci se dostavili do předem domluvené učebny na ZUŠ Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci, kde byli seznámeni s důvody vedoucími k pořádání výzkumu. Předem jsem všechny informovala o tom, že se jedná o skupinový rozhovor, který bude nahráván a že u našeho skupinového rozhovoru nebude přítomen nikdo cizí.

Předem jsem stanovila časové rozpětí diskuze na 1 – 2 hodiny. Jména seniorů jsou pro účel výzkumu nahrazena uvedením anonymního označení student/studentka 1-5. Všichni účastníci mi dali souhlas se zpracováním osobních údajů a jejich odpovědí během dotazování pro výzkumné účely vedoucí k sepsání diplomové práce. Výzkum se konal 17. 10. 2019. Dostavilo se celkem pět seniorů a senierek ze dvou různých univerzit třetího věku. Nejmladší účastníci bylo 64 let, nejstaršímu účastníkovi pak 75 a jejich průměrný věk byl 66,2 let. Seniorky a senioři dorazili na výzkumné setkání v dobré náladě a na rozhovor se těšili. Výzkum probíhal v učebně, kde se běžně koná výuka výtvarné výchovy. Senioři se usadili na židle v kruhu dle vlastní volby. Před začátkem výzkumu byli účastníci seznámeni s průběhem výzkumu a několika základními pravidly o tom, že má každý právo se vyjádřit, žádný názor

není špatný, měli bychom se snažit mluvit stejně dlouho a řešit jen otázky týkající se kurzu a vzdělávání, vyhnout se soukromým konverzacím.

3.5.6. Informace o účastnících

Označení informantů	Věk	Nejvyšší dosažené vzdělání	Obor studia na U3V
Studentka č. 1	64 let	VŠ	Angličtina
Student č. 2	70 let	SŠ	Hudební obor – hra na kytaru
Student č. 3	67 let	SŠ	Informační technologie
Studentka č. 4	65 let	VŠ	Umělecký obor – tanec, výtvarná výchova
Studentka č. 5	65 let	SŠ	Umělecký obor – výtvarná výchova

Tabulka č. 1 – Přehled účastníků kvalitativního výzkumu

3.5.7. Vyhodnocení ohniskové skupiny

Pro tuto skupinu jsem měla připravený soubor témat, která bychom společně měli řešit. Otázky byly pokládány polostrukturovanou formou, což vedlo k různým odkloněním od tématu a probíráním daných témat mimo sepsané pořadí. Výsledky tohoto výzkumu jsem tedy seřadila dle tématu, nikoli pořadí, v jakém byly odpovědi získány.

1. Nápad začít studovat U3V

Otázkou na rozebrání byla prosba o představení se ostatním a sdělení toho, jak je napadlo pustit se do studia U3V. Účastníci zprvu odpovídali jeden po druhém a otázka se postupně přetvořila v jejich příběhy související s výběrem a následným zahájením studia. Velmi častou odpovědí bylo, že jim o možnostech studia řekly například děti, jiní rodinní příslušníci nebo například vrstevníci již navštěvující nějaký kurz.

Typickými příklady odpovědí jsou Studentka č. 1 a Student č. 2

„Dozvěděla jsem se o této možnosti od mé sousedky, která již loni na univerzitu chodila. Říkala jsem si, že by mi mohlo prospět strávit nějaký čas sebevzděláváním a také ve společnosti vrstevníků. Sousedka mi studium popisovala jako velmi zajímavé a přínosné.“
(Studentka č. 1)

„Dcera mi přinesla vytisknutý leták z internetu s tím, že by to mohlo být fajn. Prvně jsem si říkal, že na studium už nemám hlavu, ale dcera mne ujistila, že to nebude přehnaně náročné a že mi to může jen prospět. Celý minulý rok jsem se zotavoval ze zranění ramene, a tak mi odpadly náročnější činnosti na zahrádce. Tak jsem si řekl, že čas na to mám a že do toho půjdu.“ (Student č. 2)

2. Volba oboru studia

Další otázka byla mířena přímo na to, jaká kritéria informanti zvažovali před výběrem oboru studia. Diskuze ukázala, že většině seniorů a seniorek šlo hlavně o to, aby je obor bavil a aby si čas strávený v kurzech především užili. Zároveň měli obavy z náročnosti.

„Obor jsem si vybíral hlavně tak, abych to dobře zvládl a aby mě to bavilo. Proto jsem zvolil hudební obor a vybral si hru na kytaru. Jako mladý jsem se již pokoušel na kytaru naučit, ale kvůli mnoha jiným činnostem jsem na to nějak zanevřel....“ (Student č. 2)

„Pro nás s kamarádkou bylo hlavní, aby nás to bavilo. Výtvarný obor nás obě uchvátil a znovu jsme se vrátily do dětských let. Celkově se pro nás studium stalo velmi příjemným trávením společného volného času.“ (Studentka č. 5)

Mezi informanty se ale také našli tací, kteří chtěli rozvíjet určitou dovednost a nejčastější formulací, která v souvislosti s tímto zazněla, bylo „jít s dobou“.

„Vybrala jsem si obor angličtinu kvůli tomu, že za nás ji nebylo možné studovat a ráda bych držela krok s dobou. Dnes i ve spoustě seriálech slyšíme přejatá slova z angličtiny a člověk si pak připadá úplně mimo, když něčemu takovému nerozumí.“ (Studentka č. 1)

Jedná se zde o ukázkou toho, co skutečně senioři od studia v pokročilém věku očekávají, jaká kritéria jsou pro ně klíčová a co je ke studiu vůbec vede. Z odpovědí je zřejmé, že jde nejčastěji o osobní zájmy, kvalitu trávení volného času nebo také udržení se „v obraze“.

3. Dostatečnost nabídky studia pro seniory v místě bydliště

Dalším tématem, kterému jsme se v rámci skupiny věnovali, bylo, zda je nabídka pro seniory v místě bydliště dostatečná. V tomto případě se jedná o dostatečnost nabídky čistě v Jindřichově Hradci, protože všichni informanti absolvovali vzdělávání na U3V v tomto městě. Rozhovor prokázal, že většina seniorů byla s nabídkou obeznámena a připadala jim dostatečná.

„Ano, nabídka pro mne byla dostatečná. Jsem ráda, že je v našem městě tato možnost a že se společnost stará i o volný čas seniorů.“ (Studentka č. 1)

„Ano, hlavně proto, že splnila přesně to, co jsem očekával a nabízela mi kurz informační technologie, který jsem si tolik přál.“ (Student č. 3)

Našli se i tací, z jejichž odpovědí vyplývalo, že nabídku například už sledují delší dobu a čekali na obor, který je bude skutečně zajímat a bavit.

„Nabídku univerzit třetího věku sleduji už pár let, ale teprve nabídka na taneční a výtvarný obor mne přesvědčila, navíc mám moc ráda lidi ze ZUŠky a tak jsem neváhala ani chvíli a jejich obory ráda využila. Snažila jsem se přemluvit i manžela, aby se mnou chodil, ale zatím se mi to nepodařilo. Doufám, že příští rok už ho zlákám.“ (Studentka č. 4)

Na odpovědi této seniorky je zřejmé, jak může fungovat získávání nových studentů pro další školní roky. Například doporučení partnera/partnerky může hrát velkou roli v rozhodování začít se studiem.

4. Spokojenost se studiem

V rámci tohoto tématu bylo velmi znatelné celkově nadšení ze studia a naprosto všichni senioři avizovali svou spokojenost se studiem. Toto je velmi pozitivním ukazatelem toho, jak studium senioři vnímají a jaké benefity jim může přinášet. Z výzkumu vyplynulo, že velkou roli ve spokojenosti hraje ideální náročnost studia, individuální přístup lektorů, sociální kontakty získané během studia a také rozmanitost kurzů.

„Z kurzu informatiky jsem naprosto nadšený a splnil mé požadavky a očekávání. Naučil jsem se zatím dokonce víc, než jsem čekal a šlo to úplně samo. Výuka našeho lektora je akorát náročná, abychom ji všichni zvládli a to nám všem pomáhá. Je dobré i jako starší člověk vědět, že se bez problémů dokážete naučit něco naprosto nového a moderního.“ (Student č. 3)

„Když bych měla studium zhodnotit, napadají mně samá superlativa, já i všichni moji spolužáci jsme naprosto nadšeni a hlavně hodiny tancování se pro nás staly pravidelnou dávkou pohybu a dobré nálady, kterou je důležité si udržovat. Řekla bych, že u nás ve třídě není nikdo, kdo by byl nespokojený. Paní učitelky k nám mají skvělý přístup a cítíme se všichni příjemně.“ (Studentka č. 4)

Toto téma se prolínalo naprosto celým skupinovým rozhovorem s informanty a v jakémkoliv kontextu stále zdůrazňovali svoji spokojenost a nadšení ze studia. Toto lze rozhodně vnímat jako pozitivní zpětnou vazbu.

5. Největší přínos studia

V souvislosti s tématem přínosů rozhovory opět trochu sklouzly k hodnocení celkového dojmu z výuky. Informanti jmenovali mezi přínosy například zjištění své schopnosti studia U3V, radost z navštěvování výuky, odpočinek od všedních starostí, příjemnou společnost lidí nebo také udržování se „v obraze“.

„Řekla bych, že je hodně fajn, když člověk může utéct od starostí všedních dní za něčím, co ho baví a kde se stýká s příjemnou společností lidí. Chodím do školy relaxovat a bavit se, a tak by to mělo být. Jsem ráda, že základní umělecká škola toto zavedla a moc si to užívám. Pokud bude možnost, určitě budu pokračovat s dalšími obory, které mě budou bavit.“ (Studentka č. 4)

„Asi to, že jsem zjistil, že to dokážu a není to pro mě tak moc náročné, jak jsem se bál. Také mě velmi nadchlo, jak rád školu navštěvuji a vždy se tam moc těším. Oceňuji individuální přístup a to, jak si s mým učitelem rozumíme.“ (Student č. 2)

Z těchto vybraných odpovědí je zřejmé, že kromě běžných radostí z navštěvování U3V senioři také oceňují nové dovednosti a poznatky, které během studia získávají.

6. Doporučení studia dalším seniorům

K této otázce jsme se hodně dostali již při hodnocení spokojenosti, kdy téměř všichni rovnou k zhodnocení dodali, že by rozhodně studium doporučili i dalším seniorům. Tato informace automaticky vyplynula z rozhovorů a po otázce ohledně doporučení, kterou jsem jim položila, senioři jednohlasně řekli ano. Na tuto otázku jsem se doptávala dále a tak jsme se dostali k odpovědím, které opět zdůrazňují to, co mým informantům studium přineslo a co na něm vyzdvihují. Dokonce se objevila odpověď, ve které senior přiznává svou počáteční skepsi.

„Ano. Prvně jsem byl také trochu skeptický, ale jsem rád, že jsem to zkusil. Opravdu mě to moc bavilo. Rád budu studium doporučovat dál.“ (Student č. 2)

Objevila se jedna rozsáhlejší odpověď, v níž studentka zohledňuje faktory, které mohou seniorům ve studiu bránit.

„Určitě ano, ale myslím, že by k tomu každý měl dojít sám po zvážení svých časových, zdravotních i dalších možností. Myslím, že ne každý má možnost chodit si takto do školy. Zním spoustu lidí, kteří se například musí starat o nemocné partnery, hlídají vnoučata, mají hospodářství, chodí na brigády, atd. a pro tyto lidi to určitě není vhodné. Neměli by se více zatěžovat a vhodnější je pro ně odpočinek.“ (Studentka č. 5)

Tato odpověď nám ukazuje, co všechno musí senioři při rozhodování, zda studovat nebo ne, zvažovat. Pro nás může být klíčové uvědomit si, že nesmíme nikoho do studia U3V přemlouvat a že musí být vždy na každém, aby zvážil své možnosti a také pozitiva a negativa studia.

7. Obohacení sociálního života

Velkou část rozhovoru jsme věnovali sociálnímu kontaktu a tomu, jaké nové přátelství a vztahy se například díky studiu podařilo informantům navázat. V těchto odpovědích

dominoval prvek přátelské atmosféry, dobrých vztahů ve skupině a také vznik nových přátelství díky společnému zájmu.

„Potkala jsem pár nových lidí, se kterými si opravdu rozumím a máme společný zájem. Mám dokonce novou kamarádku, se kterou jsme si párkrát po škole zašly na kávu a dort a máme si o čem povídat i mimo školu. Je dobré, když se člověk dostane mezi nové lidi, se kterými si rozumí.“ (Studentka č. 1)

Jediný informant, který nezažíval mnoho sociálního kontaktu, byl senior, který byl přihlášen na obor hudební – hra na kytaru a jehož výuka měla podobu individuálních lekcí.

„Vzhledem k tomu, že moje výuka probíhala individuálně, s moc novými lidmi jsem se nepotkal, takže pouze když jsem například přišel dřív, potkal jsem pár známých z dřívějšíka a jen jsme prohodili pár slov. Věřím, že skupinová výuka může mít i tento smysl a lidé se tam setkávají a rozumí si.“ (Student č. 3)

Bylo by tedy možné pro tyto studenty s individuální výukou vždy například jednou za pár týdnů zorganizovat společnou hodinu, kde by si například mohli předvést, co se na daný nástroj již naučili, nebo by si navzájem mohli vyměnit rady.

8. Vnímání studia blízkými osobami

Posledním tématem, kterému jsme se v rámci skupiny věnovali, bylo, jak vnímají studium informantů jejich blízcí. V souvislosti s tímto tématem panovala ve skupině velmi dobrá nálada a senioři si spíše vyměňovali vtipné historky o reakcích různých rodinných příslušníků.

„Ano a mají radost, že mě to takhle baví. Manžel je občas trošku naštvanej, že má později oběd, když nestihnu kvůli škole uvařit, ale myslí to spíš z legrace a je rád, že mám nějaké koníčky.“ (Studentka č. 4)

„Moje rodina mě ve studiu podporuje a jsou rádi, že tam chodím. Jen vnučka si ze mě dělá legraci, proč chodím do školy, když nemusím, tak se spolu vždycky nasmějeme, že se babička zbláznila.“ (Studentka č. 5)

Osobně mně zaujala odpověď jedné ze seniorek, jejíž dcera například poukázala na dostupnost vzdělávání seniorů.

„Rodina oceňuje, že jsem se pustila do angličtiny takhle na stará kolena. Manžel je rád, když vidí, jakou mám radost z nových vědomostí. Dcera, která také anglicky neumí, mi dokonce závidí, že mám tuhle možnost, pro ni by byla výuka angličtiny o dost dražší a náročnější.“

Takže celkový dojem všech rodinných příslušníků je také kladný a spíše oceňují, že senior v jejich rodině se věnuje určitému koníčku a tráví čas s vrstevníky.

3.6. Shrnutí a vyhodnocení výzkumu

Cílovou skupinou této diplomové práce byli senioři - studenti univerzit a akademie umění třetího věku. Hlavním poznávacím cílem práce bylo zjistit, jaká je motivace seniorů ke studiu na univerzitách třetího věku. Tento cíl jsem naplňovala pomocí následujících otázek.

Hlavní otázkou související se samotnou motivací ke studiu byla v kvantitativní části výzkumu otázka, co respondenty vedlo k zahájení studia, studenti mohli označit více možností a získala jsem tyto odpovědi: 75% (81) odpovědí ukázalo na důvod osobních zájmů, studenti tedy nejvíce přistupují ke studiu tak, aby je to bavilo. 42% (45) ukazuje na výplň volného času a toho, že senioři také hledají volnočasové činnosti a univerzity třetího věku jim nabízejí kvalitní náplň. Mezi další nejčastější odpověď byla touha po znalostech 36% (39), začlenění do společnosti 28% (30) to ukazuje, že tyto univerzity mají také sociální funkci a sdružují lidi podobného věku a zájmů, čímž mohou v jejich životě vznikat nové sociální vazby. Zůstat v obraze si přálo 19% (21) respondentů a zbylé méně časté odpovědi byly například, že je ke studiu motivovala rodina, přátelé nebo pracovní zájmy. Toto zjištění se potvrdilo i v kvalitativní části výzkumu, kde senioři zmiňovali své pohnutky k zahájení studia a objevoval se mezi nimi jak osobní zájem, výplň volného času, tak i touha po sociálním kontaktu. Všechny tyto aspekty jsou důležité pro naplňování potřeb, jež v seniorském věku upadají a jejichž rozvoj vede ke spokojenějšímu prožívání této fáze života. Tyto potřeby jsou uvedeny v kapitole o motivaci dle Vágnerové. Těmito zjištěními se částečně potvrdila hypotéza 3, ve které jsem předpokládala, že prioritním motivem ke studiu U3V je udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací, které seniorům pomohou orientovat se v současné, rychle se měnící době. Všechny tyto odpovědi se v kvantitativním výzkumu objevovaly mezi nejfrekventovanějšími a v ohniskové skupině několikrát zaznělo přímo spojení „*udržovat se v obraze*“. Toto jsou tedy základní a nejčastější motivační prvky, nad kterými senioři přemýšlí a které jsou pro ně při studiu klíčové. Výzkum však ukázal, že také velmi důležitou roli hraje sociální funkce vzdělávání seniorů.

Symbolickým cílem práce bylo poukázat na spokojenost seniorů s U3V a na vybrané aspekty studia, které pozitivně zasahují do života účastníků, případně zhodnotit, jak celkově senioři své studium reflektují.

Velmi pozitivní zjištění přinesla otázka, zda seniorům studium přináší uspokojení a jestli ho vnímají jako kvalitní náplň volného času. Zde 100% (108) respondentů odpovědělo, že ano. Myslím, že je to hlavně skvělá vizitka zařízení, která navštěvují. Jsem ráda, že pro seniory je studium přínosem a má na ně pozitivní vlivy. Tento stejný výsledek vyplynul i z hlubšího kvalitativního šetření, které prokázalo, že studium senioři hodnotí velmi pozitivně a přináší jim mnoho radosti a rozvoje dovedností a sociálních kontaktů.

Cílem aplikačním bylo zjistit, jak přivést na univerzity třetího věku nové zájemce o studium. K dosažení tohoto cíle byly použity otázky jak v kvantitativní, tak v kvalitativní části výzkumu, které se zabývaly informovaností seniorů, tím, jaké obory si nejvíce volí a také tím, jaký způsob výuky jim nejvíce vyhovuje. Z kvantitativního šetření se naplnění tohoto cíle hodí odpovědi získané z následujících otázek: Jakého nejvyššího stupně vzdělání jste dosáhl/a? Pomocí této otázky se mi podařilo zjistit, že 11 % (12) respondentů vystudovalo střední školu, kterou neukončili maturitní zkouškou. 53 % (57) odpovídajících má vystudovanou střední školu i s maturitou a zbylých 36 % (39) vystudovalo vysokou školu. Toto zjištění vyvrací hypotézu 2, ale zároveň nám může být nápomocné při tvorbě studijních programů a zohlednit cílovou skupinu výuky, v níž nejpočetněji zastoupeni, jsou právě středoškolsky vzdělaní senioři. Také nám toto zjištění dává možnost distribuovat propagační materiály například do zaměstnání, která jsou typická právě pro středoškolsky vzdělané a kde jsou budoucí potenciální účastníci univerzit třetího věku v hojném počtu.

Další otázkou, která může pomoci tvorbě studijních programů i propagaci, je otázka ohledně studovaného oboru. Z té vychází, že velmi oblíbeným oborem je informatika a s ní spojené získávání nových dovedností, dále kultura, historie a péče o zdraví, cizí jazyky. Tyto obory jsou tedy dle mého šetření pro seniory nejatraktivnější, což se mi potvrdilo i v ohniskové skupině, kde jsem měla tři informanty studující kulturní obory, kteří potvrdili jejich atraktivnost, informanta, studujícího informatiku, ve které spatřuje velký potenciál pro rozvoj moderní dovednosti a také studentku angličtiny.

Závěr

Cílem mé práce bylo zjistit jaká je motivace seniorů ke studiu univerzit třetího věku. Z dotazníků vzešly jasné a přesvědčivé výsledky, které ukazují, že při rozhodování seniorů hrají největší roli osobní zájmy. S tímto výsledkem z dotazníků naprosto korespondují i výsledky z kvalitativního šetření, které také vypovídají o osobních zájmech jako nejčastějším motivačním činiteli. Hlavní cíl práce byl naplněn a podařilo se získat informace o hlavních i dílčích motivačních prvcích k zahájení studia U3V.

Z teoretické části diplomové práce vyplynulo, že motivačních faktorů působících na seniory může být hned několik, jedná se o potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály. Jako další motivační prvek může působit lektor univerzity třetího věku nebo naplnění poznávací či sociální potřeby. Z prostudované literatury vyplývá, že v seniu se výrazně mění dosavadní průběh života člověka a právě studium univerzit třetího věku nabízí seniorům možnost, jak vyplnit vzniklý volný čas.

Pro praktickou část jsem zvolila kombinaci kvantitativního a kvalitativního šetření. V případě kvantitativního výzkumu se jedná o metodu dotazníku a u kvalitativního výzkumu o metodu ohniskové skupiny. Praktická část ukázala jako klíčový motivační prvek osobní zájmy jedinců. Dalšími častými motivačními prvky, které z výzkumu vzešly, jsou vyplnění volného času, touha po znalostech, nebo začlenění do společnosti. Výzkum také ukázal, že většina seniorů vnímá i lektora jako motivační prvek. Tento poznatek koresponduje s kapitolou o roli lektora ve vzdělávání, ve které je dle literatury na lektora ve vzdělávání seniorů nahlíženo jako na motivátora, facilitátora a poradce.

Praktická část tedy ve vztahu k teoretické části potvrdila, že největším motivačním faktorem jsou osobní zájmy, z čehož usuzují, že studium musí seniory hlavně bavit. Dále výzkum ukázal, že klíčové jsou také aspekty vyplnění volného času, touhy po znalostech, nebo začlenění do společnosti, které se objevují i v kapitole o motivech.

Celkově tedy za zásadní poznatek práce považuji zjištění, že univerzity třetího věku by svou nabídku měli cílit zejména na osobní zájmy seniorů, ale neopomíjet ani kvalitu lektorů a kladení důrazu na sociální funkci. Poznatky z mé diplomové práce by se daly použít v praxi buď k vývoji propagačních strategií, nebo při stanovování, či rozšiřování nabídky oborů.

Předložené výsledky mého šetření by mohly být shledány jako přínosné z hlediska zkvalitnění výuky ze strany organizátorů a lektorů.

Zdroje

Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR. (rok neuveden). *Desatero kvalitního lektora*. Dostupné z: <http://www.aivd.cz/soubor-doc2725/>

AVRAMOV, Dragana a Miroslava MAŠKOVÁ. *Active ageing in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003. ISBN 978-92-871-5240-4.

BAKALOVÁ, Jana, Radim BOHÁČEK a Daniel MÜNICH. *Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2015. Studie (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu). ISBN 978-80-7344-349-8.

BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press, 1998. ISBN 80-85943-57-3.

BĚLOHLÁVEK, František. *Organizační chování: jak se každý den chovají spolupracovníci, nadřízení, podřízení, obchodní partneři či zákazníci*. Olomouc: Rubico, 1996. Učebnice pro každého (Rubico). ISBN 80-85839-09-1.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. Andragogika. ISBN 80-86432-23-8.

BENEŠ, Milan. *Andragogika.. 2. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

BLAHOVÁ, Romana. *Motivace vzdělávání seniorů, univerzity třetího věku, možnosti a aspekty jejich edukace*. [online] Olomouc 2012. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: https://theses.cz/id/0tksfb/DP_Blahov.pdf Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. PhDr. et Mgr. Jitka Tomanová, Ph.D

Celoživotní vzdělávání v ČR: legislativa a statistika | by Pavel Šáda | EDTECH KISK | Medium. Medium – Get smarter about what matters to you. [online]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/celo%C5%BEivotn%C3%AD-vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD-v-%C4%8Dr-legislativa-a-statistika-2bf2df78e2a9>

ČORNANIČOVÁ, Rozália. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1206-1. str. 68-70

FINDSEN, Brian a Marvin FORMOSA, ed. *Lifelong Learning in Later Life [online]*. Rotterdam: SensePublishers, 2011 [cit. 2020-03-17]. DOI: 10.1007/978-94-6091-651-9. ISBN 978-94-6091-651-9.

GAVORA P., 2000: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, ISBN 80-85931-79-6.

HAJDÍK, *Vysoká škola ekonomická v Praze*. Vysoká škola ekonomická v Praze [online]. Copyright © 2000 [cit. 17.03.2020]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/>

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012. ISBN 978-80-7262-900-8.

JARVIS, Peter. (2001). *Learning in later life: an introduction for educators & carers*. London: Kogan Page. a FINDSEN, Brian a Marvin FORMOSA, ed. *Lifelong Learning in Later Life [online]*. Rotterdam: SensePublishers, 2011 [cit. 2020-03-17]. DOI: 10.1007/978-94-6091-651-9. ISBN 978-94-6091-651-9.

JÍRA, O., RAMPOUCHOVÁ, J., & VESELÝ, V. (2004). *Základy lektorské práce*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT Dostupné z: <https://www.nidv.cz/images/npublications/publications/files/35%20ZNV%20Z%C3%A1klady%20lektorsk%C3%A9%20pr%C3%A1ce%20-%20GOOGLE%20text.pdf>

KALVACH, Z. 2004b. *Úspěšné stárnutí a aktivní stáří [online]* SZÚ [cit. 1. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czzp/edice/plne_znani/starnuti.pdf

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.

KOHOUTEK, *Dotazník* / Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, Csc. : 2014:

KRYSTOŇ, Miroslav, Michal ŠERÁK a Łukasz TOMCZYK, ed. *Nové trendy ve vzdělávání seniorů: [česko-polsko-slovenské studie z andragogiky a sociální gerontologie] = Nowe trendy w edukacji seniorów : [Czesko-Polsko-Słowackie studia z zakresu andragogiki i gerontologii społecznej]*. Banská Bystrica: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2014. ISBN 978-80-904531-8-0.

KVALITATIVNÍ VÝZKUM, zpracování kvalitativních dat, kódování - Metodologie výzkumu: Kolik dotazovaných potřebuji v kvalitativním výzkumu?. Kvalitativní výzkum, zpracování kvalitativních dat, kódování - Úvod [online]. Dostupné z: <http://www.petrafejtкова.cz/blog/24-metodologie-vyzkumu-kolik-dotazovanych-potrebuji-v-kvalitativnim-vyzkumu>

MEDLÍKOVÁ, Olga. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2013. Komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-4336-3

MIOVSKÝ, Michal, ed. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. Metodika (Úřad vlády České republiky).

MOLEK, Jan. *Personalistika a řízení*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008.

MORGAN, David L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2001. Metodologie. ISBN 80-85834-77-4

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5029-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-738-7830-6.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.

ORT, Jiří. *Kapitoly ze sociologie stáří: (společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7044-636-6.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů : studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0879-1.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

RHEINWALDOVÁ, Eva. *Novodobá péče o seniory*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-828-8.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6. str. 199-200

ŠPATENKOVÁ, Naděžda, SMĚKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2015. ISBN: 978-80-247-5446-8

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6

Teologická fakulta. *Teologická fakulta [online]*. Copyright © Copyright 2020 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích [cit. 17.03.2020]. Dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/>

TOMCZYK, Ł., a kol. 2016. *Edukace a gramotnost seniorů*. Kraków/Nitra/Olomouc: Katedra Pedagogiki Społecznej i Andragogiki UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE. ISBN 978-83-941568-6-2

Univerzita třetího věku - UJEP | Univerzita J. E. Purkyně. [online]. Dostupné z: <https://www.ujep.cz/cs/univerzita-tretiho-veku>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.,

VESELÁ, I. 2017. *Význam vzdělávání pro kvalitu života seniorů*. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Hrnčíříková, PhD.

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ. *Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4770-4.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4

ZRUBÁKOVÁ, Katarína a Ivan BARTOŠOVIČ. *Nefarmakologická léčba v geriatрии*. Praha: Grada Publishing, 2019. Sestra (Grada). ISBN 978-80-271-2207-3.

ZUŠ VN | . ZUŠ VN | [online]. Dostupné z: <http://www.zus-jhradec.cz/>

Abstrakt

BLAŽKOVÁ, Adéla. Jaká je motivace seniorů ke studiu univerzit třetího věku? Diplomová práce. České Budějovice: Fakulta teologická Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 86s., 2020

Klíčová slova: Motivace, senior, vzdělávání seniorů, andragogika, geragogika, specifika vzdělávání seniorů, univerzita třetího věku, akademie třetího věku, motivace seniorů ke studiu.

Předložená práce je zaměřena na motivaci ke studiu U3V. Hlavním cílem práce je pomocí výzkumu uvést nejčastější druhy motivace seniorů ke studiu U3V a dát je do souvislostí s aspekty, které tuto motivaci mohou ovlivňovat. Tato práce je zaměřena na motivaci jako takovou a věnuje se již stávající teorii motivace a snaží se ji využít pro poznání motivace ke studiu U3V. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část.

Abstract

BLAZKOVA, Adela. What is the seniors' motivation to study the U3V programme?
Dissertation thesis Ceske Budejovice: The Faculty of theology University of South Bohemia
in Ceske Budejovice, 86s., 2020

Key words: Motivation; Senior; Educating seniors; Andragogy; Geragogy; Mature Student
University; Mature Student Academy; Seniors' motivation to study.

The work presented is focused on the study motivation regarding U3V. The main goal of this work is to examine the most common types of motivation of seniors in relation to the U3V study programme and to compare them with aspects which could potentially influence the overall motivation. This shall be achieved via research. Furthermore, this work is also focused on the problematic of motivation as a separate topic and as such deals with the already existing theory of motivation and attempts to use these as a learning ground for determining what the actual motivation to study the U3V programme is. This work consists of theoretical and practical parts.

Přílohy

Seznam grafů

Obrázek 1: Navštěvované školy	40
Obrázek 2: Pohlaví respondentů	41
Obrázek 3: Věk respondentů	42
Obrázek 4: Dosavadní stupeň vzdělání	43
Obrázek 5: Bytí v důchodu.....	44
Obrázek 6: Profese	45
Obrázek 7: Život s partnerem.....	46
Obrázek 8: Oblast vzdělávání	47
Obrázek 9: Spokojenost a kvalita aktivity.....	48
Obrázek 10: Důvod zahájení studia	49
Obrázek 11: Důvod případného ukončení studia	50
Obrázek 12: Jiné druhy seberozvíjení	51
Obrázek 13: Povědomí o možnosti vzdělávání	52
Obrázek 14: Hodnocení studia	53
Obrázek 15: Zlepšení uplatnění.....	54
Obrázek 16: Oblíbený typ výuky	55
Obrázek 17: Zlepšení paměti.....	56
Obrázek 18: Náročnost studia	57
Obrázek 19: Pokračování ve studiu.....	58
Obrázek 20: Trávení volného času se spolužáky	59
Obrázek 21: Doporučení studia ostatním	60
Obrázek 22: Vyučující jako motivační prvek	61

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled účastníků kvalitativního výzkumu.....	66
--	----

Dotazník

1) Zde prosím uveďte školu, na které studium probíhá.

.....

2) Pohlaví?

- a) muž
- b) žena

3) Věk?

- a) méně než 60let
- b) 61 – 70let
- c) 71 – 80let
- d) 81 a více let

4) Jakého nejvyššího stupně vzdělání jste dosáhl/a?

- a) základní
- b) středoškolské s výučním listem, bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vysokoškolské

5) Jste nyní v důchodu?

- a) ano
- b) ne

6) Jakou profesí jste vykonával/a před nástupem na U3V nebo stále vykonáváte?

.....

7) Žijete s manželem/manželkou (případně druhem/družkou)?

- a) ano
- b) ne

8) V jaké oblasti se vzděláváte?

- a) informační technika
- b) kultura
- c) historie
- d) cizí jazyky
- e) péče o zdraví
- f) zoologie, botanika
- g) jiné, uveďte.....

9) Poskytuje vám vzdělávání uspokojení, vnímáte jej jako kvalitní aktivitu vyplňující čas?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10) Co Vás vedlo k zahájení studia v tomto pokročilém věku? (libovolný počet odpovědí)

- a) rodina
- b) mé osobní zájmy
- c) pracovní zájem
- d) vyplnění volného času
- e) přátelé
- f) touha po znalostech
- g) snaha být začleněn do společnosti
- h) snaha udržet se „v obraze“
- i) mít postavení, titul

11) Jak dlouho studujete univerzitu třetího věku?

..... měsíců

12) Z jakých důvodů byste studium ukončil/a?

- a) ze zdravotních důvodů
- b) nebavilo mě to
- c) daleké dojíždění
- d) finanční důvody
- e) jiné, uveďte .....

13) Věnujete se současně ještě dalšímu typu seberozvíjení?

- a) ano, uveďte jakému .....
- b) ne

14) Jak jste s o možnosti vzdělávání dozvěděl/a?

- a) z médií
- b) z rodinného kruhu
- c) od známých
- d) náhodně

15) Jak studium hodnotíte na stupnici od 1 do 10, kdy 1=nejhorší a 10=nejlepší?

.....

16) Očekáváte, že Vám pomůže studium k lepšímu uplatnění, sebeuplatnění se?

- a) ano
- b) ne

17) Jaký typ výuky preferujete, vás zaujme nejvíce?

- a) ústní přednáška
- b) přednáška s prezentací
- c) exkurze
- d) debata s odborníkem
- e) vlastní tvorba
- f) jiný, uveďte .....

18) Pociťujete při studiu zlepšení paměti?

- a) ano
- b) ne

19) Jak hodnotíte náročnost studia na stupnici od 1 do 5, kdy 1=snadné, 5=velmi náročné?

.....

20) Je pro Vás studium natolik atraktivní, že byste i po ukončení stávajícího programu pokračoval/a například v jiném oboru?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

21) Setkáváte se se spolužáky ze studia i ve volném čase?

a) ano, uveďte z jakého důvodu

.....

b) ne

22) Doporučil/a byste studium i dalším starším spoluobčanům a proč?

a) ano.....

b) ne.....

23) Jsou pro vás lektori, vyučující, přednášející motivačním prvkem?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím